

Limbele din lume.

Limbistic'a, adeca, sciint'ă despre limbe e fundamentul' etnografieî; i'era etnografi'a e acea sciintia, carea imparte popórele dupa natiunalitate, si c'erca caracterele lor' , deórece numai in limb'a, in carea popórele s'ı esprima cugetele, aflam' espresiunea deplina a natiunalitatii.

Limb'a e unicul' si cel' mai esential' semn' pentru a face diferint'ă intra popóre; c'aci tóte celelalte diferint'e— ce purced' din religione, moravuri, cultura, regin' etc — asia umbrire mica intind', c'at' nu se pot' cuno'sce.

Istori'a limbelor' e inca in léganul' seu, — si pentru acést'a, marginile intre limba si dialect' sunt' inca neinsemnate, si la acést'a mai mult' contribuira defectele ce se ved' inca in necunóscerea tuturor' popórelor' vet'uitóre pe acest' pament'.

Humboldt (+), cel' mai mare invetiát' al' timpulu' de féti'a, numera 900 de limbe si 5,000 de dialecte preste tot' pamentul'. Dintre limbele acele, 53 sunt' in Europ'a, 120 in Australi'a, 125 in Afric'a, 157 in Asi'a, si 445 in Americ'a. Féti'a pamentulu' dela apus' cuprinde in sine diumetate din cele 900 de limbe, desi face numai a 20. parte din tot' ómeni' pamentulu'; in urmare la resarit', mai mult' locuitor' ai pamentulu', mai put'ene limbe au.

Limbele natiunilor' diferite se impart' in clase; tóta clas'a cuprinde in sine — mai multe séu mai put'ene — limbe principale si aceste se numesc' familii, déca cuprind' in sine alte limbe afine, séu surori, ce se deduc' dela o fontana comuna, adeca, dela o limba stravechia.

Familiele se împartă iera în ramuri, limbe proprii, în dialecte principale și laterale.

Deca doue, séu mai multe popóre, asía suntú de amalgamitate, câtú facú o natiune noua, au limba micsta, mestecata. — Unele popóre adeseori 'si perdú limb'a cu totulú si prin acést'a tóte însusirile lorú caracteristice p. e. slavii cei germanisati, americanii cei anglesiti, lombardii cei italianisati etc. —

Marginile limbistice, nu corespundú totúdeun'a marginilorú geografice, ori politice; demulterior o tíer'a e populata de popóre deosebite, p. e. Austri'a, Turci'a; — de multerior unú popórú locuesce în tíeri deosebite p. e. romanii în Austri'a, Turci'a si Rusi'a; — demulterior popórele principale în privint'a limbei, suntú fara de nici o însemnatate din punctú de vedere politicú, p. e. remasitiele celtilorú.

Balbi, a numeratú limbele popórelorú de pre pa mentú pana la 2000 (mai multe ca Humboldt) si restulú, de dialecte. Acel'a imparte limbele în 31 de familii, din aceste 6 suntú în Europ'a, 7 în Asi'a, 5 în Afric'a, 2 în Oceanii'a (Australii'a), si 11 în Americ'a.

Se cercamú acum'a familiile în ordine, iera limbele, ce se tíenú de atare familia, pe scurtú, pentruca se avemú o idee mai chiara despre limbele lumii, si se vedemú, de carea familia se tíene si limb'a nóstra romana, asía, cari sunt sororile ei mai de aprópe?

A. Limbele Europei în 6 familii.

- 1) Famili'a baskica séu iberiana, numai cu limb'a baskica.
- 2) Famili'a celtica. Limbele ei: galic'a, cimbric'a, (mestecata cu german'a vechia) candú-va numai în Belgi'a, — astadi în Vales, si Bretagne de josú.

3) Famili'a traco-pelasgica séu greco-latina. Limbele ei: tracic'a si iliric'a, iéra dela aceste se deduce albanic'a, — greca vechia (helenic'a cu grec'a noua (romanic'a), etruric'a cu retic'a (romana din Elveti'a) si ladina. Aci se tienũ si limbele italiene vechie, precum: roman'a rustica (limb'a claselorũ mai de josũ) si latin'a, (care s'a cultivatũ din cea rustica); roman'a rustica fiindũ in diferite moduri amestecata, a creatũ limbele urmatore: limb'a romana a trubadurilorũ, adeca provinciala, si se vorbeste astadi in Spani'a dela resaritũ, Franci'a dela amediũ, in Savoia, si in Vallis; asia limb'a portugala, spaniola, francesa, italiana si (daco-)romana, din amestecarea limbei rustice romane, cu cetii, iberii, arabii si slavii etc.

4) Famili'a germana, carea preste totũ se imparte in germanica si in scandinavica.

Germanic'a se imparte iéra, in germanic'a de susũ cu dialectulũ elvetianũ (svitierianũ) francũ si reninũ; si germanic'a de josũ: a) nemtiesc'a rustica, cu sacsonic'a, vestfalic'a; — b) provinciala de josũ, cu holandic'a, flemic'a etc; — c) anglo-sacsonic'a respective angles'a.

Scandinavic'a cuprinde in sine: normanic'a si meso-gotic'a (stins), — norvegian'a, islandian'a, suedic'a, si danic'a (vetiuitore.)

5) Famili'a slava séu slavona, se imparte in a) slavic'a dela resaritũ, cu limb'a serbesc'a, rusesc'a, croata, ilirica, crainica, vendic'a dela amediũ etc. b) slavic'a dela apusũ, cu boemic'a séu cehic'a, polon'a, vendic'a dela nordũ, si c) in lithaic'a, cu samogid'a, semgalic'a, prusian'a (vechia) etc.

6) Famili'a urala séu schitica ori finica cu 4

limbe filiale: volgaic'a, permic'a, finic'a, magiãr'a (ungurésca = vogulic'a), — si aceste iéra, mãi alesũ cele antãne, au si dialecte subalterne.

B. Limbele Asiei in 7 familii.

- 1) Famili'a semetica. Limbele ei: arabic'a, abisinic'a, (axumitic'a si ancharis'a), hebreic'a (istorice e curata, chaldeica, rabinica), siric'a séu aramein'a, precum cele vechie: samiritic'a, fenician'a si karthagian'a.
- 2) Famili'a caucasica. Limbele ei: georgic'a, armenic'a, lesghic'a, circasic'a etc.
- 3) Famili'a persica. Limbele ei mórte: zend'a, palvi'a, parsic'a; — vii: persic'a, curdic'a, afganic'a etc.
- 4) Famili'a indica. Limbele ei mórte: sanscrit'a, ca si limb'a religiunii braminiilorũ, bali'a casi limb'a religiunii budhaistilorũ; — vii: hindustan'a, tamulic'a, maleyalan'a, bengalic'a etc. Dupa cercarile lui Bopp de limb'a sanscrita, adeca de originea indo-germana s'ar tiené si persic'a, armenic'a, precum si limbele pelasgice, germanice si slavice, — adeca sanscrit'a ar fi mam'a cea mãi vechia, la multe limbe vechie.
- 5) Famili'a sinica, séu a Indiei din dreptũ. Limbele ei: chinez'a (semnele ei de scrisóre stau din icóne si alte simbole), jpanic'a (cu semnele silabice), coreic'a (are alfabetũ), birmanic'a, peguanic'a, tũbetanic'a) carea a imprumutatũ alfabetulũ seu sanscritũ altorũ 4 limbe indochineze).
- 6) Famili'a tatarica. Limbele ei: mandshu-ic'a, mongolic'a, calmũckin'a, — uigurica (cu alfabetũ siricũ), turcésca, cosaca etc
- 7) Famili'a sibirica, cu samoied'a, camtsahadalic'a, curilic'a etc. etc.

C. Limbele Africeî in 5 familii.

Numerul limbelor africane e inca necunoscut, si o privire scientifica asupra lor, numai pe viitoriu se p \acute{o} te astepta.

- 1) Familiile limbelor dela Nil: a) fam. egiptiana, cu coptic'a si egiptic'a vechia, (ac \acute{e} st'a a avut \acute{u} 3 sisteme de scriere), — b) fam. egiptiana cu Nubas, — c) fam. trogloditica, cu bicharic'a etc.
- 2) Famili'a dela Atlas. Limbele ei: amazigh, ersana, tibo, guachan etc.
- 3) Famili'a Guinea, s \acute{e} u limbele nigrice dela mare in mai multe familii: a) fam. Mandingo, cu limb'a susu etc. b) fam. aschanti, cu limb'a lut'a etc. c) fam. Ardrab, cu ardrab, benin etc.
- 4) Limbele africane dela am \acute{e} diu: a) fam. Congo cu limb'a congo, etc. b) fam. Kaffer cu kaffer'ic'a, bedschuan'a etc. c) fam. hotentota, cu saab, Quaiqua, d) fam. monopotapa cu macuan'a, kosah, etc. e) fam. gallas, cu gallas, sumali etc.
- 5) Limbele sudane, s \acute{e} u nigrice interne, cu familiile bargues'a, moblaner'a, husauer'a, callugis'a etc.

D. Limbele Australiei in 2 familii.

- 1) Famili'a Maluyic'a. Se imparte in mai multe limbe putien \acute{u} abatat \acute{o} re, incat \acute{u} mult \acute{u} timp \acute{u} se tienea de dialecte. Deosebite sunt: oceanic'a mare, — djavai'ic'a, bostacram'a, malaic'a, bim'a, macasar'a etc.
- 2) Famili'a limbelor a negrilor si altor \acute{u} pop \acute{o} re, mai insemnate sunt: tembor'a, sidney, dori, zana.

E. Limbele Americ \acute{e} i in 11 familii.

Aceste limbe dupa originea lor sunt \acute{u} f \acute{o} rte abatat \acute{o} re, inse regulele gramaticeî au o asemenare estraordi-

naria. Humboldt, Galatinū si altī facura unū studiū fórte frumosū asupra limbelorū acestor'a, si Balbi le imparte in 11 familii. —

- 1) Limbele meridiane: famili'a chiloni, cu limb'a au-racanic'a, carea se imparte in limbele: tschonos, pe-huenschen, pescheră, patagonic'a etc.
- 2) Limbele andoperuanice; famili'a quitchuas cu limbele: muiscas, aïmaras, atacamas, tschangos etc.
- 3) Limbele guarani-brasilice cu limbele: guarani, brasilic'a, omagu'a, guayan'a, mundrucos etc.
- 4) Limbele regiunii andes-parime, séu amazonelorū dela Orinoco: a) fam. caraibi-tamanic'a, cu caraib'a, tamanaqu'a, chaym'a etc. b) fam. cavern-mayburic'a cu limbele maypuren, moxos, guaypunapis etc.
- 5) Limbele dela Quatemala'a, famili'a Maya-Quich'a, cu maya, hayty, poconchi, trendal etc.
- 6) Limbele dela Mexico séu Anahuac, famili'a mexi-cana, cu limb'a aztekie'a, cor'a, zapoteca, topi'a etc.
- 7) Limbele dela nordŭ, — familiile: tarahumar'a, tetans etc. cu alte multe limbe. —
- 8) Limbele dela Missouri Oregon, — familiile: sivux, assiniboans, minetares, chiars etc. tóte cu alte limbe séu dialecte subalterne. —
- 9) Limbele Aleganies: stirpea Lenni-Lenape, cu fa-miliile Algokin-lenape, Irokesen, si tóte aceste cu alte limbe.
- 10) Limbele tîermilorŭ apusenī, a Americēi nordice. Familiile: Waikure, Cochimi-Lyamana, Matalon-Quirote etc. si limbele: periku-au'a, atnak, chinuk, takulli etc.
- 11) Limbele dela nordŭ, a Americēi nordice, — fa-mili'a Eskimo, cu limbele Humoky, karalis (gren-landic'a) aglemut kinias, alcutic'a etc.

Din limbele aceste multe, (din cari preputiene si numai de exemplu am enumerat) abia 15 limbe sunt, ce se vorbesc de mai multe milioane de oameni. In Europ'a e predominant limba franceza (nu franca), peurma vine cea nemtiésca, englesca, rusésca etc.— In Asi'a predominesce chinez'a, peurma arabic'a, persic'a, turcésca, hebreica, si sanscrit'a. In Afric'a cea arabic'a. In Americ'a mai alesu cea englesa, peurma spaniol'a, nemtiésca, frances'a, si rusésca. In Australi'a cea Malayica. — Din limbele multe unele abia se vorbesc de 30—50.000 de oameni.

Mare estí Dómné! si minunate sunt lucrurile tale!

Pest'a, 15. Maiu 1860.

Marienescu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Incercare spre a stavili unu principu — pentru ortografia cu litere romane.*)

(De G. J. Munteanu.)

Cá nu e uniformitate in ortografia nóstrá cu litere romane, ci mai atátea sisteme de scripturá cáti scriitori, e faptá care, forá a ne face ilusioni, nu se póte nega; cá

*) Luandune voia a trece si in colónele nóstre articolulu acestu de mare pretiu esitu in „adon'a programa a gimnasiulu micu romanu din Brasiovu pe anulu scol. cur.“, voimu a dá dovéda de consecintia in *propusulu nostru*, d'a nu perde nemica din vedere din cate atienta la inflorirea limbei nóstre. E fórté tristu, ca anche níci pana acun nu ne-amu pututu uní intr'unu principu pentru ortografi'a cu strabune, si ca asia de puçinu contribuimu la aflarea medilóceloru ducatóre la o uniformitate in aceeași; macaru daun'a de pe totu minutulu e evidentá si cu atatu mai *semtitóre* se vede a fi aceea in viitoriu. O sa platimu noi anche amaru scumpele „pareri idividuali“, de cari a tiené

acésta e unŭ rêu ce nu se mai pôte continua fora mare daunâ a literaturêi romane e a semenc necontestabile.*)

Este dar datoriâ santâ pentru totŭ romanulŭ care se mai ocupâ cu literatura nôstrâ și cui i pasâ de inflorirea ei: ca sâ contribuiâ din tôte puterile sale la deslucirea acesteï cestiuni devenitâ ardente, precum și la aflarea verunui mijlocŭ prin care amŭ puté ajunge la o uniformitate in ortografia cu litere: mai lâsându din pârerile individuali vercatŭ de scumpe, ca nisce copii ce sunt ai nostri, ni s'arŭ fi fâcutŭ ele in cursulŭ timpului.

Si sâ nu se pôtâ ôre stavili nici unŭ principŭ care sâ adune pârerile divergente intr'unŭ focalŭ; sâ nu fiâ

cu manî cu picioré privesce acuma fiacare de asia mare onóre a sa, incatu mai bucuros suferé a videa daun'a limbei si a-celor ce-o vorbescu, decatu sa mai lasé ceva din ale sale! Adeveratu, mai bunu medilocu n'am fi pututu gasî d'a face in voi'a celoru, cari de cate ori e vorb'a de limb'a nôstra, ne totu scotu ochii cu neperfectiunea ei, pe cari credu a o fi demustratu de ajunsu prin diversele moduri in cari o seriemu! N'aru mai trebui s'amenamu dara nimica stabilirea unui principu de ortografia adoptatu de toti. Lucrulu nu e dóra asia greu precum ni-lu intipuiamu. Aparatorii senneloru sa incepemu a mai lasâ si aparatorii sistemci fara de semne se incepemu a mai priimi din ele pana atunci, candu ne vomu intalni in calea aurea de medilocu, cea mai buna in tôte; pe acésta sa imaintamu apoi d'acincolo astufelu, cá nici odata sa nu ne mai despartemu in asia directiuni divergente, cá pava acum, ci ceeace vomu lepedâ apoi, sa lepadamu cu totii, si ceeace vomu priimi, s'adoptamu cu totii — si scopulu va fi ajunsu! R.

- *) Pentru aceia dintre cetitorii de dincóci, cari nu su deprinsi cu usulu in care acésta vorba se intrebuintéza de scriitorii dedincolo, insemnamu ca necontestabile va sa dica nu se pote nega, dela franc. *contester* = denegu, care sa nu se confunde cu lat. *contestare* = a afirma ceeace romanii dedincolo. In dau cu a constata dela franc. *constater*. Aut.

nică un mijloc prin care să putem ajunge la uniformitate în ortografia cu litere?

Să tot cercăm până vom esbui.

Înainte de toate că să ne facem o idee chiară despre cauza și scopul din și pentru care antecesorii noștri de piâ memoriă au concepută ei idea de a înlocui kirilicele prin literile romane. — Acastă cauză și acest scop n'au putut fi altele decât că kirilicele ascundă tipul și originea romană a limbei noastre, și că, neconforme cum sunt geniului limbei noastre, împedecă cultura îngrăuind regulele gramaticale. Și în adevêru în *чрѣ, орзѣ, чѣръ, жрдегѣ, ѣрдѣндѣ, индєлєгѣндѣ, фѣкѣндѣ* etc. cine să mai cunoscă după scriptură pe geră, orđă, cêră, judetiă, lăudandă, înțelegendă, făcendă etc.?

Spre a scôte la lumină dar tipul și originea limbei și în scriptură a fost scopul principale ală aplecării literilor romane la limba noastră.

Apoi să dam definițiunea principului și să spunem care e principul a totă scriptura.

Principul e o propusătiune ce conține o normă absolută, legea supremă — *νόμος βασιλικός* — după care se probéză și se mësoră toate câte sunt să între într'o știință, sistemă ôrecare. O știință, dice ôrecine, tocma așa nu pôte foră principă, ca și bărbatul se caracterulă foră caracteră. Jace în natura ortografiei, ca știință ce e, ca să nu fiă numai ună — agregată de dișe foră ordine și unitate, ci massa de reguli să se deducă și să se reducă din și la ună principă. Numai o atare sistemă ortografică pôte aspira la consecență și a nu căde în necesitatea spre a denega în șirulă urmatoră ceace a afirmat în celă precedent.

Fiindcă limba e sumariulă de vorbe cu care ună poporă ôrecare și esprimă ceace simte seă cugetă, și

fiindcă vorbele se compun din sunete ce se intipuesc ochilor prin nise semne vizibile conventionale numite litere, principul a tota scriptura și ortografia este se ar trebui să fie acesta: Să intrebuintăm într'o scriptură numai atâtea litere, nici mai multe nici mai puține, câte sunete are o limbă oricare, și fiacare sunet să se inchipuască cu litera destinată prin conventiune a infașisa acelui sunet.

Acest princip de ortografiă asemenea celui fonetic, e singur absolut rational.

Pecăt scim anse nici o limbă străină, nici din cele morțe nici din cele vii, nu s'au scris și nu se scrie conform cu acest princip până la cea din urmă consecență.

Foră a mai demustra acesta cu esemplele limbilor străine spunem că inși ortografia noastră cu kirilice, disă bisericască, nu se ține strins de acest princip. Românulu cu 29 de sunete, anumându-se și diftongitele é și ó, pte esprime verce idee și simțiment al se, prin urmare el n'are trebuință de mai multe litere. Vechea ortografiă anse se-servesce cu 43, intrebuintându deoparte pentru unele sunete, cum s i, o, u, î etc., câte dou spece de litere p. e ω și o pentru o etc.; ero dealta pentru câte două sunete, cum s cs, ps, th, ia, iu etc., numai câte o singură literă p. e. ѣ pentru cs, etc.

Acestă ortografiă, fiindu in contra massimei: *Entia ne sint sine necessitate multiplicanda*. ingrăuiază gramatica foră nici un folos pentru cultura limbei.

Deaceea pela inceputul vécului nostru nise bărbați luminați venir la fericita idee, ca să reformeze ortografia cea veche dupre principul absolut rational de scriptură, pus mai sus, reducendu numărul de 43 al kirilicelor

la numărul exact al sunetelor limbei românești. Așa căpătarăm ortografia cu kirilice ce se numește civile.

Acastă ortografiă fiindcă nu întrebuințază nici mai multe nici mai puține litere decât sînt sunetele limbei, se conformă cu principul absolut rational de scriptură până la ultima consecință, închipuind fiecare sunet cu litera lui proprie, putem să spunem, că e cea mai perfectă, și, decă nu ne ar fi atît de scumpă originea limbei și cultura ei, n'am avea nici cel mai mică deosebire spre a o delătura.

După aceste premise, decă vom pune chestiunea: Pótese ortografia cu litere române baza pe principul absolut rational de scriptură, se cu alte vorbe pótese scrie fiecare sunet al limbei române cu litera sa proprie: ne încredințăm că totă grațitatea ortografiei cu litere ține în cercustarea că alfabetul român n'are litere corespunzătoare pentru toate sunetele românești, ci numai pentru primitivele: a, e, i, o, x, b, k, d, f, r, s, z, l, m, n, p, c, t, v și z încât e primitiv; éro pentru cele derivate ț, ș, oa, u, u, m, u și z încât acesta e derivat și lipsesc.

În privința sunetelor primitive ne unim cu toții a scrie conform cu principul absolut rational de scriptură. Éro când vine vorba, cum să se scrie sunetele derivate, dăm peste punctul din care încep a se desbina părerile în direcțiuni divergente.

Unii, cari țin în considerație numai fonetica, sunt de părere: că, conform cu principul absolut rational, fiecare sunet al limbei, fie el primitiv sau derivat, să se scrie cu literă distinctă; éro pentru sunetele pentru care nu s'afle litere corespunzătoare în alfabetul român, să se fiseze litere proprii într'ună modă sau altă.

Considerată din punct de vedere al principului ab-

solută rationale, acestei ortografii nu i se poate denega rationalitatea. Cu toate acestea, pentru că ea în realitate nu e decât o substituie literală la ortografia kirilică civilă, și pentru că, netiind nici o socotela la etimologia limbii, e contrariă ca și cea kirilică la scopul pentru care introducem literile române, are pușini apărători încât din partea acăsta grăutatea învoiri se poate socoti ca învinsă.

Alții, cari în ortografia cu litere recunosc dreptul ce cată să lă aibă etimologia, sunt de părere: ca sunetele derivate, pentru care lipsesc litere în alfabetul român, să se scrie cu literele sunetelor primitive din care se derivă p. e. ъ cu (a e), ѧ cu (i a e), ea cu é, oa cu ó, ы cu e, ы cu g, z cu d încât e derivat.

Toți câți în ortografia cu litere române ținem în considerație și originea limbii ne învoim cu acest principiu în teoriă, ne desbinăm anse în practică se în aplecarea lui.

Qui bene distinguit, bene docet. Să distingem dar între sunetele a căroră derivare și citire se poate regula gramaticește, și între cele a căroră derivare e arbitrară și citirea nesecură.

De categoria antăia sunt:

ч și ы; aceste se derivă regulat din ci ce și gi ge: prinurmă și citirea lor e regulată: cicală, cercel, ginere, geră etc. -- Esceptiune se face în vorbele românești numai când i în ci și gi nu e primitiv ci l muiat: ochi, unghiă se ocl, unglia*) etc. și în cele straine.

*) Deordinar vorbele românești în casul acesta se scriu după ortografia italiană cu ch, gh: ochiu, genuchiu; e mai corectă anse ortografia aceloră cari scriu: oclu, genuclu, unglia etc. ci numai sub condițiunea ca l muiat să se însemneze într'unu modu órecare că n'are a se citi l ci ore-cum ca j în Jonu.

Derivarea lui *z* *ш* *г* din *di*, *si*, *ti* e regulară în finea vorbei: *lauđi*, *urși*, *munți* etc.

Din *đi*, *și*, *ți* în vercelocă ală cuventalui *z*, *ш*, *г* se derivă regulatū numai sub condițiunea ca să urmeze ne-mediată o vocală: *diuătate*, *diariū*, *sie*, *tie* etc.—Deci și citirea acestora e determinată numai în acestea două casuri — Facū esceptiune: *tiune* și *diune*, din cele unele citinduse *чине*, din acestea *жне*. — Asemene și câteva vorbe care din respectulū originei nu se scriū cu *t* dar cu *c*: *očetū*, *fația*.

Derivarea și citirea lui *ó* = *ea*, *ó* = *oa* enco e regulară.

ж se derivă neconditionatū din *i* și a urmate de *n* și *m*: *incepere*, *imperatū*, *angerū* etc.; conditionatū din *e* după aceleași consonante ca să viă apoi una din vocalile virtose: *fenu* etc.; din *i* precedatū de *r* la începutulū vorbei: *ripă*, *ridere* etc.

Prin urmarea derivarea lui *ч*, *у*, *ea*, *oa*, *ж* și a lui *z*, *ш*, *г* cu condițiunile însemnate fiindū regulară, ortografia și citirea lorū nu mai are nici o grăutate*).

De categoria adoua sunt:

z, *ш*, *г* din *di*, *si*, *ti* și din *de*, *se*, *te* urmate de consonante: în acestū casū derivarea nu se pōte defige gramaticesce, și pentru acēsta citirea lorū e fōrte nescurā: *direptū*, *dicū*, *dece*, *sirū*, *singurū*, *seracū*, *sedere* etc.

Pentru derivarea și citirea lui *ъ* din *a* și *e* nu se potū da regule generalī forā multe și complicate esceptiunī.

*) În Gramatica romanescă, Partea etimologica, Brasiovu 1860. Ianuariu, se însemneza literile *i* a e ce au să închipuēca pe *ж* cu (o seu *л*) după ortografia autorizată 1858 de cotra on. Eforia a Scōleloru din Bucuresci ce am acceptat'o ca o autoritate. — Acī anse urmezu pātrerea subiectivica. Aut.

v. monosilabe.

кѣ, сѣ, дѣ,	cà, stà, dà,	câ, stâ, dà,
ка, ца, да,	cá, stá, dá,	ca, sta, da,

c) cu apostrofă (').

Subst. neart.	кацѣ,	casa,	casâ,
Subst. art.	каца,	cas'a,	casa.

Argumentul apărătorilor sistemii cu sedile și cu semenele (⊙Δ), avendă aminte massima: *Primum necessarium, deinde utile et demum pulchrum*, este: ca la grăutatea etimologică din scriptură, nedespărțibilă de ortografia cu litere romane, să nu mai adaogem și cea fonetică în citire, și ceră ca, decât ortografia cu litere romane nu se pôte baza pe principulă absolută ratională, spre a scrie fiăcare sunetă românescă cu litera romană propriă foră a denega scopulă pentru care introducemă literile romane, să o întemeiamă pe ună principă relative rationale care s'ar puté formula cam așa:

Sriă romanesce cu litere romane duple o sistemă ca în scriptură să se védă originea limbei și în citire să se destingă foră grăutate sunetele derivate de cele primitive.

Credemă că tolă ce se pôte cere dela o ortografiă cu litere conformă cu scopulă pentru care le introducemă este, ca aceeași să impace pronuncia cu etimologia.

Contrarii sistemii de ortografiă cu sedile, pecătă scină, n'au produsă la mijlocă altă argumentă a foră de cela a lă esteticeii, că adecă sedilele etc. ne desformăză scriptura; căci „mă placă, seă nu mă placă sedilele și semnele“ enco nu se pôte numi argumentă

De vomă compara acum între sine cele două sisteme ce sunt în luptă, ne încredințăm că sistemul foră sedile în esemplul

a) ca să distingă:

între di == di: dreptă	și între di == zi: dicere.
„ de == de: degetă	„ de == ze: dece.
„ si == si: singură	„ si == mi: siră.
„ se == se: seracă	„ se == me: sedere.
„ ti == ti: tindere	„ ti == gi: tinere.
„ te == te: temere	„ te == ge: țeră.

se servește cu i afisă în vorbele care etimologice sunt a se scrie cu de, se, te, și cu e în vorbele care după etimol. se scriu cu di, si, ti; a scrie anse: diece, siede, tieră etc. înlocu de dece, șede, țeră etc. e în contra etimologiei;

din esemplul:

b) vedem că aceeași, ca să distingă între a == a accentuată și între a == a neaccentuată, întrebnițeză semnul ascuțit (´): laudám înlocu de lâudamă etc. între a == ь accentuată și între a == ь neaccentuată semnul greă (˘): laudám înlocu de lâudám etc. Credem că anse că numai pentru cititoră ci și pentru scriitoră e mai greă a distinge între á à a, decâtu între a â a[˘] *);

din

c) că pentru ca să distingă între numele artic. și celă nearticulată se servește cu (˘): cas'a înlocu de casa

*) a și e cu scurtatōre (˘) precum și în tiparulu maruntu din notele de desuptu mai tōte semnele ne lipsescu anche și acum: d'aceea ertare, dacă nu putemu urmă ortografi'a întocma!

etc., Apostrofulă anse înseamnă elisiunea unei vocali, éro în sub. art. casa e contragere nu elisiune. Dar chiar elisiune de ar fi, a tăia articolul de nume prin apostrof, și enco nu în toate cazurile, e în contra gramaticii și a geniului limbei după care articolul se încorporează la fine numai cu numele masculine ci și cu cele feminine: omul, casa etc.

Cotră acestea sistema fora sedile nu justifică nici argumentul estelice la care țin atâtu de multă aparatorii ei; căci, pe lungă impregiurarea că ea în locul sedilei (ș) întrebunțază i se e; în locul semnelor (° Δ) semnele (√ \ Δ) apoi e întrebare: cum e mai frumos a scrie, încârcându scriptura cu apostrofi: cas'a, dóm'n'a, se casa, dóm'na, acesta etc.?

Acum care din acestea dou sisteme să fiă mai rationale?

Orî ce amă dice, acésta e o cestiune de invoire, o trebă de conventiune, carea, în contra messimeii lui Cicerone: „*In discussionibus non auctoritates sed rationis momenta sunt consideranda*,” ea cată să se decidă de o autoritate; nu anse numai de a lui Petru se numai de a lui Pavel, ci de autoritatea unei societăți literare, a unei Academii savante — înființarea căreia a ajuns a fi astăzi dorintia cea mai ferbinte a tot romanului roman.

În strinsă legătură cu stavilirea principului de ortografiă cu litere stă și cestiunea: Pană la ce grad limbile române ingenere și cea latină în specie are să fiă regulatorul ortografiei cu litere. — Anse despre acésta, precum și despre principul de care avem a ne ține în purizarea limbei, cu altă ocaziune.

Deocamdată ajungă a nota: că acela care nu primesce latina de rogulator al ortografiei cu litere, n'are nici un

temeiu pentru care sã pótã imputa lui Stanũ seũ lui Branũ cã scrie in provincialismulu seu: pociu, pâ, mã etc. in locu de: potu, pe, me etc. forã atare regulatoru fiindũ egalĩ in dreptũ tófi provincialismii.

Fragmente din istori'a Pedagogiceii.

IV.

Ceace erã la orientali religiunea, a fostu la **Greci** statulu. Orientalulu tiené cu cugetarea, semtirea si actiunea sa de religiune, greculu inse de statu. A fi cetatianu de statu erã onórea lui, erã tient'a vietiei sale, si spre acésta - si preparã elu si tinerimea. Elu pentru persón'a lui nu valorã nemica, numai cá cetatianu de statu, si-priimiã pusetiunea sa sociala, si acela, care nu tiené de statu, se numiã barbaru ori sclavu. Grecii sunt unu poporu politicu, fiacare spitia de poporu se desvoltã dupa singularitatea sa, si erã problem'a legiloru si a autoritatiloru superióre de statu d'a educã pe acele amesuratu acestia. D'aceea educatiunea loru a fostu **nationala-politica** si deveni tréb'a statului.

Educatiunea facé la Greci o parte insemnata a vietiei publice, ma, putemu dice, ca aceea anche la nici unu poporu nu s'a facutu in asemene modu obiectu alu interesului comunu, cá la ei.

D'intre feluritele staturi ale Grecicii Spart'a si Aten'a sunt, cari merita aici o deosebita luare-aminte, si adica dela Licurgu si Solonu incóce, caci despre educatiunea din timpii de mai-incolo puçine sunt cunoscute.

Licurgu, (804 a.Cr.), legedatorulu Spartei voi a rezimã statulu pe propri'a lui taria si spre acésta s'a nevoitu a'i

dá unu poporu puterosu, carui in lumea acésta patri'a sa-
 fia totulu. I-a si succesu lui a rupe pana si legaturile
 naturei si a legá pe omu eschisivu numai de patria. Co-
 pilulu ce se nascea slabu ori diformu se aruncá in abisele
 Taigetului. Daca acela se gasé demnu de viétia se scaldá
 in vinu si se puné fara de a fi infasiatu ori acoperitu, in
 pavez'a parintiésca lenga lance, cá armele sa-i faca cea
 d'anteiu impressiune. Copilulu se deprindea la tóte neco-
 moditatile, a amblá prin intunerecu, a subpasá tóta ge-
 luirea. Cu alu septelé anu copilulu erá scosu de sub
 ingrigirea casnica si increditu la educatori publici cari
 educau in unulu si acelasi modu intréga tinerimea spar-
 tana, afara de fii regesci, cá nu cumva respectulu sa se
 pagubésca prin familiaritate, si educatiunea acésta, precum
 se mai dise, erá atientata intr'acolo spre a invirtosiá tineri-
 mea, a o face suferitóre in dureri si voitóre in supunere.
 Primavér'a vietici tineriloru spartani trecé intru lipsa to-
 tala de tóte placerile. Cu capulu tunsu, cu braéie si
 piéióre góle cu ochii pusi in pamentu pururea — caci le
 erá opritu a cautá 'n drépt'a si 'n sting'a — cu manile
 verite sub mantao, steteu ei totu deuna sub priveghierea
 cea mai strinsa; betranii, sub a caroru conducere instruau
 cei mai capaci d'ntre ei, ii dogenéu, laudau si ii batéu
 precum avéu voia; eforii avéu purtare de grige, cá aspri-
 mea nici odata sa nu scada. In iernile cele mai grozave
 se lasau uneori goli a se luptá la largulu; anche si la
 jocurile gimnastice publice se ivéu fara vestminte. Dupa
 implinirea anului alu 18-lea se luptau la loculu asia nu-
 mitu Platanistos, pana candu unu numeru din ei erá
 siltu a se aruncá in Eurotas (unu riu capitalu); de multe
 ori se templau la locuri d'aceste publice incaieraturi mari
 între ei, unde daca se ivé vre unu betranu, ei indata trebuia
 se 'nterupa lupt'a. Respectulu acestu catra betranetia erá

o caracteristica deosebita a educatiunii spartane. Odata la jocurile olimpice se intimplase de unu betranu nu-si gesia locu in spatiurile cele indesuite de privitorii de tote semintiile Greciei; dupace inse a venitu la bancele spartaniloru se ridicara cu graba toti; adunarea tota batu in mani si betranulu dise: „Cunoscú toti Grecii virtutea, totusi numai Spartanii sciu, cá s'o implinésca“. — Spart'a aducea Dianeii de Tauris sacrificiu de ómeni, in loculu carui mai tardiu intrá bicuira unu numeru determinatu de copú mici.

Cá tinerimea sa-si insusiasca streti'a si indemanatatea trebuintiósá la resboiu, 'i erá concessa furtulu, si ea trebuia in modulu acestu a-si agonisi nutrementulu de tote dile. Se numerá d'o mare gresiala a faptuitorulu, candu elu erá apucatu cu asemenea fapta. Unu copilu furase odinóra o vulpe si o ascunsese sub mantao'a sa; inse elu fu prinsu si totusi avu curagiulu a negá neclalitu fapt'a s'a; intr' aceea vulpea de sub mantaoa si-implantá coltii in carnea copilulu, si acesta totusi se tienu astufelu, de nu aratá nici macaru celu mai micu semnu de durere.

Cultura loru spirituala si-o agonisiau junii prin invetiaturile betraniloru si prin ascultare la discursurile dela mese. Tinerii trebuiau sa taca pana atunci, candu vre unulu din betrani le puneá intrebare. Candu se intrebau despre meritori'a unei fapte, raspunsulu loru trebuia sa fia totdeauna acomodatu, curtenetiu, alesu in vorba si determinatu. In modulu acestu si-deprinsera ei spiritulu la acea precepere agera, la acelu modu alesu de vorbire, care dupa ei s'a numitu „laconicu“.

Tocma si petrekerile si recrearile Spartaniloru stetera numai din deprinderile puteriloru. La locurile de prive-liste cantau betranii: „In numeru micu impiuramu de spaima multimi mari; trupurile nostre fura murii cei neespumnabili

ai Spartei. Acuma inse betraneti'a ne ingreóe; Spart'a va onorá mormintele braviloru ei². La acésta junii respundéu de alta parte in tonu veselitoriu: „Cine ne intrece pe noi cu bravur'a? Batai'a are pentru noi atragerea jocului jonicu. In flórea tineretieloru s'a invapaiatu sufletulu nostru de amóre santa catra patria“. La acésta resunau vócele copiiloru: „Anche cativa ani, si patri'a va cunósce atunci, ce frupte va aduce insetarea nóstra dupa gloria si curagiului nostru celu belicosu“.

Cultur'a spirituala a Spartaniloru stete intr'aceea, d'a sci de rostu versuri d'ale lui Omeru, Terpander si Tirteos; artile si meseriile cetatiene remasera pe sam'a sclaviloru séu acelei franturi de poporu, care n'avea voia d'a portá perulu lungu alu celoru liberi.

Candu Elotii se inmultiau pré tare sa tramitéu tinerii a face venatóre asupra loru si a-i omori.

Educatiunea feteloru stá mai multu intru a sci alergá iute, a se luptá cu indemanatate, a-si espune fara inrosire iritarile sale la privirile altora si a innadusi totu sentiulu, afara de celu patrioticu.

Precum Licurgu in darea legiloru sale pentru Spart'a, asia si Solonu (nasc. 638 a. Cr.) la compunerea legiloru sale pentru Aten'a a luat in privire deosebita educatiunea tinerimei. Desi elu acceptase principiulu, ca copilulu se tiene de statu si se educa prin si pentru elu, totusi educatiunea ateniensa n'a fostu asia de unilaturala si legata, cá cea spartana, ci aceleia i s'a datu o sfera libera incatu totulu se putea desvoltá neimpedecatu. Ma, luandu in sensu mai stensu, Solonu n'adusesse lucrulu la o educatiune publica. In privinti'a educatiunei populare erá determinatu in genere prin legi, cá parintii sa-si cultivate copii loru pentru vre-o anumita meseria si pe tóta intemplarea sa-i faca partasi de celu mai micu gradu alu

educatiunei (citirea si innotulu). Fiul celu, pe care tata-seu nu l'a invetiatu la nici o meseria, nu era silitu sa nutreasca si sa mai ingrigesca de celu din urma. Cultur'a mai inalta depindea mai d'aprobe dela referintiele materiale.

Dupa nascere copilulu se punea la picioarele tatului seu; daca acesta-si intorcea faci'a de catra elu si-lu lasa sa stea, atunci copilulu se espune la unu locu singuritu, feritu. Dela a cincea di incolo copilulu se privia de membru alu familiei si se primea solemnulu in sinulu familiei. La cateva dile mai tardiu intrá serbarea punerii numelui, care de catra rudeni si amici se serba prin sacrificari si unu ospetiu. Cu alu sieptelea anu finea timpul de jucaria alu prunciloru; atunci se tramiteu la scola; si, daca acesta nu s'a ntemplatu cumva mai dinainte, acum pruncii se priimiau intre cetatieni, cu care ocaziune se tienea o serbatore familiara cu sacrificari. Tatalu inse adeveria acum prin juramentu naintea dregatoriei concerninte, ca elu a produsu prunculu acela in casnicia legiuita cu o cetatiana. Totudeota i se dá prunculu unu sclavu credintiosu de conductoru, care avea de datoria alu duce pe cela la invetiatoriu si a-lu insoçi pretutinde cá servu si supravighetoriu; sclavulu acesta se numia »pedagogos«, care cuventu inse, precum se vede, mai tardiu a capalatu cu totulu altu intielesu servindu de numire pentru insusi educatorii si sciinti'a educatiunei. Sclavulu acesta (pedagogos) era de comunu unulu ce se potrivea cu servitiulu acestu, séu care era acum pré slabu pentru implinirea altoru trebi. Cei mai avuti tienéu in locu de sclavi invetiatori privati pentru copii loru. Durere, ca sclavii cei alesi de conductori ai prunciloru fusera mai de multe ori ómeni cu totulu nemorali, cari eserciau influinti'a cea mai stricatore asupra

copiiloru. Cu alu 18-lea anu junele fù declaratu de maturu si depunea juramentulu de cive (cetatianu). Cu alu 19. anu i se dá junelui pavez'a si lancea si in alu 20-lea se inscriea in list'a némului seu si intrá in deplina folosire a dreptului de cetatianu atenianu.

Ce s'atinge de cultur'a junimei ateniene in deosebi, aceea se 'mpartiá in cultur'a trupului si a spiritului. Cultur'a trupului séu gimnastic'a se basá essentialu p'acelesi deprinderi cá si in Spart'a. Precum aici, asia si in Aten'a se aflau mai multe locuri si zidiri publice, unde tinerimea sub inspectori anumiți se deprindea in alergare, jocu, saritura, catiarare, lupta, innotu etc., in intrebuintiarea armeloru, calaritu etc. Locurile aste numite gimnasii séu palestre, se aparau stensu de demoralisare si ori cine care n'avea tréba acolo, daca intrá totusi, se pedepsiá anche si cu mórte.

In privinti'a culturei spirituale avemu d'a insemná ca dupa legile lui Solonu fiacare pruncu trebuia sa invetie a cití. Dreptuaceea erau si scóle, unde se invetiá citirea. Dupace s'a invetiatu citirea, se instrua scrierea. Erau si invetietori, cari instruau in cantarea vocala si cu citar'a. In institutetele mai inalte se splicau si citéu operele poetice si pasagiile cele mai insemnabile se memorau.

Catu pentru educatiunea feteloru, grigea capitala a mameloru era indreptata asupra formsetii fiiceloru lor. Acele instruau p'aceste in tienerea trupului lor, in colorarea perului lor, in negrirea sprenceneloru lor, in gatirea parfumeriiloru si totodata le 'nvetiau si a tórce, a cóse, a 'mpletí, a tiese etc. Asemene invetiau fetele si a cití si a scrie, precum si a cantá alatu cu gur'a catu si cu lir'a.

Pedagogii cei mai renumiți ai Grecilor a fostu: Pitagora, Socrate, Plato și Aristotele, despre a caror viață și scrieri vomu vorbi în articuli separati în cele viitoare.

Ōrecari barbati renumiti ai Romanilor. carii a scrisu despre educatiune.

(Capetu)

Luciu Anneu Seneca.

S. se nascu la anulu 3 a Cr. în Spania și fu instruat de parentele seu M. Anneu Seneca, carele voi a cresce unu oratoru din fiulu seu celu talentos. Înse fiulu avea o aplecare multu mai mare spre studiulu filosoficu, din care cauza se duse cu parentele seu la Roma unde prelunga retorii cei mai renumiti ascultă totu odata și pe cei mai d'ainte învetiatori ai filosofiei stoice. Fōrte curendu și-castigă S. prin elocenti'a sa unu asia renume, încatu imperatul Caligula, care anōhe se silea dupa numele de elocentu mare, din invidia voia salu repuna; înse totusi nu-si implinise propusul în speranția, ca rivalulu seu celu fōrte slabu de trupu va trebui și fara d'aceea sa mōra curendu. Sub imperatul Claudiu, S., dupa ce ajunsese acum cestorū, fu tramisu în esilu la Corsica, pentru nesce acuzari ale imparatesei Messalina. Dupace a petrecutu S. optu ani în esilu, unde se ocupă cu studiū, prin medilocirea Juliei Agrippina, umatōre în locul Messalinei ucise, fu rechiamatu și denumitu de educatoru alu tinerului Domitiu Nero, fiulu Juliei Agrippina dintr'o cassatoria mai dinainte, pe care-lu adoptase Claudiu și-lu

denomise de urmatoru alu tronului. Desi S. se dete cu tóta energi'a spre chiamarea sa de educatoriu, Nero totusi dupace purtà in mana cativa ani remulu statului, s' aratà cá unu tiranu dintre cei mai mari Elu a esecutatu prin mórte pe semifratele seu Britannicu, a omoritu pe mumasa si soçiasa, a amblatu Greci'a crucisiu si curmesisiu spre a se ivi la tóte luptele de intrecere si a se încoroná in totu loculu de vingatoru, comandà a se dearde Rom'a spre a-si infaçisiá prin foculu celu de nóue dile alu aces-tei cetati dearderea Troiei, si totuodata spre e persecutá pe crestini in modulu celu mai tiranu, cá pe unii pe cari a impinsu vin'a acelui focu infricosiatu. Asia continuá Nero pana la cele mai gróse extreme, candu apoi fu parasitu de catra toti, din care cauza a lasatu a se ucide prin eliberatulu Epafroditu. Intre cei ucisi de catra acestu mare tiranu se numerà si S. Pecandu adica cela gramadiá crancenii pe crancenii, S. totu mai tare se retragea dela elu si astufelu se facú totu mai neplacutu si suspitosu inaintea lui Nero, carele sa fi incercatu odata a-lu si otraví pe S. Dupace inse se descoperi conjuratiunea senatului asupra lui Nero, elu anuntia lui S., pentruca stete in cunoscintia deaprópe cu unulu din conjurati, mortea lui, cu acea observare, ca din gratia deosebita i se da voia a-si alege insusi felulu mortii sale. S.-si alese mortea prin taierea mai multoru arterii; dara fiindca sangele din caus'a be-tranetieloru sale curgea pré incetu, si nici o beutura de otrava nu-si avú efectulu asceptatu, elu s'a pusu intr'o scalda mai calda infine intr'o baia de aburu in care in cele din urma se astupà in etate de 63 ani. Panlin'a soçi'a lu S., cu invoirea barbatului ei si-a alesu atunci asemene mórte; la comand'a lui Nero inse a cautatu a i se legá aceleia erasi arteriile, cá sa remana in viétia.

Trecandu la scrierile lui S. avemu sa observamu mai

anteiu, ca noi aici n'avemu d'a face nimica cu principiile lui filosofice, etice si politice, ci numai cu cele pedagogice, din care anche urméza aici numai cintesenti'a lor:

„Omulu dupa natur'a sa spirituala e nunumai aplecatu spre bine, ci in urm'a partii sale semiuale are inclinare si spre reu; se ceru asiadara medilóce serióse spre a fi condusu pe calea virtutii si intieleptiunei. Fia-cine, care intaresce a fi fara vina si curatu, face acésta numai intr'atatu incatu lipsescu martorii pecatelor sale, nicidecum inse pe consciinti'a sa; caci la totu omulu pecatuinti'a, aplecarea spre reu, pregetulu catra bine se ivescu mai curendu, decat u inclinatiunea spre virtute.

Tocma pentru cerbici'a sa naturala nici o fiintia vie nu trebe a se crutiá atatu, cá omulu. Caci ce póte fi mai nebungia, cá a se rusiná d'asi versá mani'a asupra vitelor tragtóre si a caniloru, si apoi omulu standu intre ómeni sa fia acelu, carui i ambla mai reu in asta privintia? Noi vindecamu bóle si nu ne maniemu. Inse si aici e o stare morbósa a naturalului si acésta cere unu medicamentu alinatoru precumu si unu medicu, care sa nu fia maniosu pe bolnavu. A-si perde speranti'a nu e semnu de mediculu celu mai bunu. Asia si la aceia, alu caroru sufletu nu e in stare sanetósa, acela care e incrediutu cu vindecarea, sa nu-si pérda numai decat u speranti'a si sa nu dechiare semnele bolei de mortale.

Care e invetiatorulu celu mai bunu? Acela, care tortureza scolarii, candu nu tienu ceva in minte si candu ochiulu, nedeprinsu deajunsu, se 'mpedica in citire, ori — acela, care vré a indreptá prin desceptarea sentiului de onóre? Pune unu centurionu séu tribunu necrutiatoru, — elu va face desertori, si acestora li se póte ertá acésta. E óre cu cuviintia, cá omulu sa fia guvernatu mai apasatoru si mai strensu, decum se domenescu animalele nerationate?

Privesce la calaretiulu, ce precepe a-si domesticí calulu: acela nu-lu va aduce in frica si furia prin bataia désa; pentruca elu devine spariosu si obstinatu, daca nu se va netezi cu atingere lina. Asia face venatorulu candu vrea a-si pune canii sei la manatu; elu nu intrebuintiaza totdeuna asprime, caci altufelu aru lipsi pe cani de tóta voi'a si aru face din ei fiintie fricóse. Dara pentru aceea totu nu le lasa elu nici tóta libertatea, d'a se abate precum vréu, acum intr'o parte, acum intr'alta.

Parintele intieptu încerca mai anteu multe, spre a aduce natur'a cea periculósa si acum stricata la calea cea adeverata. Numai dupace tóta speranti'a e perduta, apuca medilócele cele mai depe urma. Nici unu parinte nu trece la pedepsele cele mai aspre, inainte de a fi cercatu tóte medilócele mai bune. Cluj / Central University Library Cluj

Cu catu unu educatoru e mai amicalu si mai omenosu, cu atatu i merge lucrulu seu mai bine, — si cu catu e elu acésta mai puçinu, cu atatu mai multu impedece oper'a culturei. Totu, ce in sine insusi nu e anche imputeritu, se indrépta dupa impregiurimea sa, precum bine se vede acésta din influinti'a nutriceloru si educatoriloru; activitatea loru inse e cu atatu mai binecuventata, cu catu aceea ce impartesiescu copiiloru, impartesindu-o in modu atragatoru, castiga mai mare valóre.

Spiritulu are in sine sementi'a a totu ce e nobilu. Indemnulu si invetiatur'a e pentru acea sementia aceea, ce e o lina suflare in cenusia, prin care s'açitia foculu. Puterea spiritului se nutresce prin invetiaturi, mai virtosu prin sentintie bune memorizate in timpul tineretiei.

In studiu nu trebe a se ciupí mai aci mai colo, nici éraşi a se apucá de totu odata. Prin parti ajungemu la intregu. Sarcin'a trebe sa fia amesurata puteriloru si nu

trebe a se pune mai multa, decum este invetiacelelu in stare sa pórte.

Retacescu fórte multu aceea, carii credu asi inaintá cultur'a prin aceea, ca citescu pe catu se póte de multu. Caci scopulu se perde cu atatu mai multu cu catu multimea cartiloru imprastie spiritulu. Deaceea sa ne tienemu anume numai de scriptorii cei mai buni, si din scrisele loru sa ne estragemu pe tóla dio'a cate o invetiatura.

Precum si celu mai fructiferu agru prin prémulta si ne'nterupta producere, asia si spiritulu prin incordare indelunga se obosesce, — pecandu elu, cá si cela, prin odin'a trebuintiósa, castiga puleri nóue.

Nici o intielectiune (educatiune omenésca) nu póte a departá dela noi defectele (innascute) ale spiritului si corpului. Ceea ce ne e innascutu, se póte in adeveru cioplí prin art'a educativa, nu inse a se desradaciná cu totul.

Oricatu de greu este a sterge cu totul usantiele odata inradicate, totusi pentru aceea sa nu desperamu nici odata; ci sa avemu paçiinti'a medicului acelui, care desi are d'a curá o bóla inradacinata si d'a face c'unu bolnavu, care i se opune, inse nu se odinesce mai nainte de a isbutí.

Rusinatatea trebe sustienuta. Pana candu aceea lo-cuesce intr'unu sufletu, putemu avé sperantia de indireptare spre bine.

Precum tieranulu se bucura, candu a pututu aduce unu pomu la atata, cá sa produca fructe, si precum pastorulu se desfata de inmultirea turmei sale, asia semte invetiatorulu mare bucuria, candu-si vede elevulu cores-pundiendu aseptarei sale.

Precum foile de sine singure nu potu inverzí, ci au lipsa de unu ramu, de care s'atirne si de unde sa-si traga suculu: intocma se vestediescu prescrierile cele mai bune, candu stau singure si nu sunt basate pe principii solide.

Totu felulu de conversare cu ómeni stricati morali-cesce, trebe incungiuurata. Caci acestia sunt, carii invétia vitiurile si le latiescu dintr'unu locu intr'altulu. Precum aceia, cari a ascultat unu concertu, mai au anche in urechi melodiile si tonurile cele dulci, asia si vorbele vitiiosului suna in urechile nóstre timpu mai indelungatu decum le audimu. D'aceea trebe a ne astupá urechile de vorbe rele, stricatóre; caci aceste, daca s'a ascultat odata si lis'a concesu intrarea, devinu totu mai puternice.

Tinerii sa-si aléga de modelu pe barbatii cei mari. Ceea-ce altora a fostu cu putintia, trebe sa ne fia si nóue.

Spre a veni intr'ajutorulu slabitiunci scolariloru si spre a invederá mai bine lucrurile, este bine cá invetiatorulu sa vorbésca de multeori in similiture (parabole).

Vorb'a jinvetiatorului sa nu fia iute, ce numai siar-lataniloru se cuvine, ci blanda si lina, dara totusi nu de totu lina, incatu sa-ti trebuésca a-ti ascuti urechile multu pana sa prindi ceva din ea, ceeace supera pe auditori si slabesce atentiunea loru.

Nu atirna atatu dela multimea cartiloru ce le citimu, catu dela escelinti'a loru. Variatiunea delectéza, inse e de folosu a se tienea la citire d'unu ce anumitu si a nu s'abate si retaci pe cali laturale.

Vócea vie affa mai curendu intrare si tiene mai bine. E asemene unui graunte semenatu, care cadiendu la locu bunu se desvólta si cresce planta mare. Cuvintele puçine, dara cu simbure, potu efeptui multu, daca le priimescu capete destoinice.

Ninica nu amenintia mai multu periculu moravuriloru bune, cá cercetarea teatruriloru, unde vitiurile prin usi'a desfatarii afla cea mai usi'ora intrare. Omulu se rentórna mai totdeun'a cu dauna morala, caci a fostu intre ómeni.

Deprinderile trupesci, daca sunt moderate, sunt folosite, — éra candu-su pré mari si atienta a formá atleti, sunt stricatóre. Caci cele din urma slabescu spiritulu si-lu facu necapace pentru studiatu.

P'unu invetiatoru, care ne comunica totulu ce are si ne descepta dormintele facultati, trebe sa-lu stimamu cá p'unu medicu binevoitoru si cá pe cei mai d'aprópe ai nostri.“

P l u t a r c u

se nascù in Chàronea din Böötia si vietuii pela mediulu seculului anteu si pela inceputulu seculului alu doile dupa Cr. In Rom'a fu elu professoru de filosofia si educatoriulu alu nemuritorulu imperatoriu Traianu, care-lu imbracă cu semnele demnitatii consulare. Elu ne lasà mai multe opuri alese, dintre cari aici numai disertatiunea sa: „*De educatione liberorum*“, care tractà despre educatiune si studiulu poetiloru, póte a fi luata in deosebita consideratiune. Aceea sémena in adeveru cu o tesauraria, plena de adevaturi pedagogice. Sa videmu dara cateva din acele :

„Educatiunea, cá si artele, sciintiele si virtutea se conditiuneza de trei lucruri: natur'a, instructiunea, dedarea si deprinderea. Caci natur'a fara instructiune e — órba; instruirea fara natura — defectu'osa. Deprinderea fara ambe aceste e neperfecta. Caci precum la agricultura se ceru: pamentu bunu, plugariu bunu si sementia buna, — asia si aici. Talentele bune sa afle invetiatoriu bunu, invetiaturi si indemnuri bune. Acela, carui Zeitatea-i daru-

esce aceste trei lucruri, este fericit si se p \acute{o} te dice amicul Zeilor.

Unu agru, care din natura e bunu, se selbaticesce prin negrigintia; cu catu fu elu mai bunu din natura, cu atatu devine mai neproductivu, daca va remenea necultivat. Oricatu inse de reu sa fia unu pamentu, totusi daca i se v \acute{o} d \acute{a} cultur'a ceruta, incurendu p \acute{o} te s'aduca frum \acute{o} se fructe. Au pomii nu prin negrigintia se fucu strimbi si nefruptiferi, \acute{e} ra deca sunt grigiti bine, frumosi si roditori? Care trupu e atatu de tare, c \acute{a} prin vietuire neregulata sa nu se slab \acute{e} sca, si care e \acute{e} ra si atatu de slabu, c \acute{a} sa nu se mai p \acute{o} ta \acute{e} ra si prin deprindere imputeri.

Mamele sa alapte ele insusi copii lor. Daca ac \acute{e} sta din caus'a slabitiunei lor nu s'aru put \acute{e} , atunci sa s'al \acute{e} ga o nutrice virtu \acute{o} sa si bine educata. Anche de timpuriu copii sa 'nvetie lucruri de folosu. De so \acute{c} i de conversatiune ai copiiloru sunt a s'alege numai d'aceia, cari au o purtare esemplara. Conversarea cu \acute{o} meni rei nemorali imp \acute{e} st \acute{e} za (ciumesce) copii, precum dice f \acute{o} rte bine proverbulu: Cine siede la schiopu, inv \acute{e} tia a schiopat \acute{a} .

Precum vierulu implanta pari lenga vitie, c \acute{a} aceste sa p \acute{o} ta prosper \acute{a} , asia trebe c \acute{a} si invetiatorii sa intiparesca prunciloru invetiaturi si indemnuri bune, daca este sa resara virtuti, moravuri bune, si pentru aceea pruncii sa capete numai astu-felu de educatori, cari cu moralitate adeverata impreunu cunoscintie avute si speriantie mari. Acela care lucr \acute{e} za altu-felu, face c \acute{a} bolnavulu, care da 'ndereptu pe mediculu celu bunn si prefer \acute{e} za pe siarlatanulu, care prin nesciantia sa-lu lipsesce de vi \acute{e} tia, s \acute{e} u c \acute{a} lindereticulu, care dimite pe celu mai bunu naieriu, si pune in locu-i pe celu mai reu. O, ce dreptu av \acute{u} acelu Crates, carele dicea asia de multeori: „Daca s'aru putea m'asiu su \acute{i} la loculu celu mai ridicatu alu cetatii si asiu strig \acute{a} din resp \acute{u} teri:

„Unde ve e capulu mi ómeniloru, de ve puneti tóta silinti'a spre agonisirea averiloru, éra de pruncii vostri, caroru voiti a le lasá acele, nu ve 'ngrigiti intru nimicu!“ Eu asiu mai adaoge, ca parintii cari merita imputarea unei educatiuni negrigite, sunt asemenea omului, care-si pune tóta grigea pe cisme, éra piciorulu si-lu paraseste.

O educatiune buna d'impreuna cu instructiunea necesaria este capulu d'anteiu, de medilocu si celu din urma, spre a face tinerimea virtuósá si fericita, in-timpu-ce tóte celelalte bunuri, precum avulia, ranguri, frumsetia etc. in asemenare c'o asemenea educatiune nu sunt demne de ni-suinti'a nóstra, pecum Stilpo, intrebatu fiindu de Demetriu Poliorketes, candu acesta risipise cetatea Megara, ca n'aperdutu prin acésta si elu ceva? raspunsese fórté nimeritu: „N'amu perdutu nimica, caci batali'a nu póte a pradá virtutea“.

Fíindca o constitutiune buna trupésca in tineretia este conditiunea unei betranetie sanetóse, deprinderile trupesci ale prunciloru nu trebuescu perdute din vedere, la cari este a se bagá de sama, cá acele sa nu slabésca copilulu si sa-lu faca nedestoinicu de studiatu, ceeace, dupa Plato, se efectuesce prin somnu si lucru greu. Precum in timpu frumosu ne provedemu cu tóte cate trebuescu in timpuri de furtuna, asia in tineretie sa depunemu rinduéla si moderatiune, cá pe nesce viatice pentru betraneti'a viitóre.

Copii sa se restringa a se silí in sciintie folositóre prin inchipuiri si indemnuri, inse nu prin batai si tratari urite; caci prin acésta i facemu trindavi si-i infricamu de lucru. Mustrarea si laud'a sa se chimbe una pe alta, inse sa tientamu acolo, cá prin cea d'anteiu sa nu descuragiamu copii si prin cea din urma sa nu-i facem aroganti si indolenti.

Precum o planta prin udare cumpatata se nutresce, si prin pré multa apa se innéca, asia puterile spirituale ale prunciloru prin lucru moderatu se intarescu, éra prin incordare peste mesura se nimicescu. Nici odata sa nu denegamu copiiloru recrearea trebuintiósá, ci sa tienemu a-minte totdeuna, ca tóta viéti'a nóstra se imparte de natura in lucru si odina. D'aceea descordamu arcu si lir'a, cá éra si sa le putemu incordá.

E santa datoría a parintiloru, a nu-si lasá fii loru neconditionatu invetiatoriloru, ci aceia sa fia insusi de faéie la instructiune, sa tiená essamine cu copii, cá docintele cu atata mai multa grige sa întórca asupra prunciloru, cu catu este silitu mai adese á-si dá sam'a. Si aici se póte aplicá: „Ochii stepanului ingrasia vitele“.

Memori'a trebe a se cultivá de timpuriu, caci ea este tesaurari'a tuturor cunoscentiloru atatu pentru sine catu si pentru viétiá.

Nu potu deajunsu recomandá parintiloru, a-si pazi pruncii loru de vorbe rusinóse, caci, precum Democritu dice: „Vorb'a este umbr'a faptei“.

Parintii, cari din lips'a grigei loru pórtá insusi vin'a sburdariei filorú lorú, sunt demni de totu despretiulu. Etatea junetiei cere multu mai multa grige si circumspéctiune, decatu copilaria. Gresielele copiiloru, precum sunt d. e. nerespectarea ori neascultarea de invetiatoriu, sunt mici si usioru de indreptatu. Desfreculu juniloru inse, precum necumpatarea, risipirea bunuriloru parintesci, jocurile, lacomi'a in mancare si beutura, desfatarile trupesci au unele urmari multu mai rele si mai grele. D'aceea e bine a se pune margini cupiditatii juniloru. Celu-ce nu e cu attentione seriósá la acésta etate, acela deschide usi'a vitiuriloru. Speranti'a in onóre si tém'a de pedépsa sunt

medilocele capitale ale virtutii in timpul acestu. Ceea impinténeză, cést'a infrica.

Precum medicii mesteca medicamentele amare cu sucuri dulci: intocma si parintii trebe sa impreune strensur'a pedepsei loru cu blandetie si uneori a lasá freu cupiditatiloru fiiloru loru, alte-ori inse éراسi a le detrage acésta, mai virtosu a arată indulgintia catra unele pasuri gresite si daca vinu in mania a se moderá.

E bine de multe-ori a ne face, cá cum n'amu fi vedutu de-locu erórea cutare séu cutare a copiiloru. Noi trecemu cu viderea erorile amiciloru nostri, cu catu mai virtosu se cere a nu luá uneori in sus cele ale fiiloru nostri? In modulu acestu se coregu tinerii mai curendu si mai bine, cá prin asprime.

In-fine, ceeace remane lucru principalu, parintii prin incungiuurarea a tóte gresielele, prin implinire credintiósa a datorintieloru loru, sa dea insusi fiiloru loru esemplulu celu mai bunu, cá acestia in calea vietii sa privésca in acele cá intr'o oglinda si sa 'nvetie a se ferí de vorbe si fapte necuvióse. Parintii accia, cari pedepsescu pe copii loru tocmă pentru acele gresele, pe care si ci le-au comisu, se facu acusatorii loru insusi; aceia inse, cari insusi ducu o viétia vitiósa n'au nici macaru atata dreptu a-si pedepsi copii, catu au pentru sclavii loru. Caci daca parintii sunt nerusinati, urméza sa fia si copii.

Mintea nu e cá si unu vasu, care cere a se implea, ci e cá lemnulu de focu ce cere unu aprinjoru, care sa açitie puterea imaginativa si iubirea de adeveru. Celuce asculta vorb'a altor'a fara a-si aprinde la aceeași mintea cá si la o lumina, ci numai spre a se desfatá la auditulu loru, acela e asemenea omului, care merge dupa focu in vecini, dara remane de se incaldiesce acolo.

Epistole catra o mama,
séu
Despre educatiunea fizica a prunciloru.

Epistola 1.

Scump'a mea amica!

Si DTa esti acum norocós'a aceea, d'a Te numerá între mame. Eu numescu acésta fericire, caci e cea mai inalta chiamare a muierii: a dá viétia unei fiintie, si numai muierea nascatóre este omulu in perfectiunea cea mai inalta. DTa-mi ceri svatulu in privinti'a educarii fizice séu trupesci a pruncului DTale; eu Ti-lu dau cu bucuria, caci me implu de gele, candu vedu simburii cei frumosi ai omenimei viitóre, copii, a se stricá prin tractare necorespundietóre, séu a se formá din ei persóne bolnavóse, ma chiaru neputintióse. E minune, ca ómenii nisuescu a se departá totu mai multu dela natura si incerca a se face maiestrii dascalitiei cei mari — ai mamei nóstre comune. Macaru egoismulu loru acestu e totdeuna urmatu de pedépsa si ei sunt totdeuna restrensi a se întórce la sinulu tariei primitive, din care ei nu sunt dóra decatu o mica particica. Si precum, dupa frumós'a parabola, tatalu a priimitu éراسي in braliele sale pe fiulu celu caitu si depravatu, asia creatórea cea eterna priimesce erasi la sine pe aceia, cari se intorcu la dins'a.

Au nu este o nisuintia a tuturoru artistiloru d'a s'a-propriá prin imitatiune catu mai multu de natur'a acésta, si la anteia videre a unui productu de arta alesu au nu ne e cea d'anteiu vorbu ce-o rostimu „catu de naturalu e acésta!“ — cu catu dara mai multu se cere a fi nisuinti'a

ómeniloru d'a remenea naturali in cele mai naturale lucruri. Si cea mai naturala functiune a trupului vietuitoriu este nutrementulu lui.

Grigea pentru omu incepe anche cu productiunea lui, adica decandu i se da cea d'anteiu scintea de viétia in pantecele maicei.

Totusi eu-Ti voiu vorbi aici numai de purtarea aceea, prelunga care-Ti va fi cu pulintia, a face din aceea fiintia incepetóre cu timpu omu sanetosu.

Candu privesci la numerulu nascutiloru si candu afli, ca aceia moru mai pe jumătate anche in cei d'antei doi ani ai vietii, Ti-se açitia curiositatea d'a sci caus'a acestei aparitiuni enigmatice. Este o lege a naturei cei pururea inoitóre, d'a creá unu numeru monstruosu de semintie, cá, cu tóte stricatiunile ce le casiana între ele lumea din-afara, se póta totusi remanea unu numeru destulu de fiintie nóue. Indréptati odata privirea la unu pomu inffloritu, cauta la multele mii de flori, si vedi cate din acele cadu josu, fara a-si fi implinitu scopulu; uita-Te mai tardiu si vedi cate póme anche nici jumătate cópte acoperu pamentulu si ce puçine sunt care ajungu a se cóce deplinu; tocma si din aceste vedi cate-su premature, a caroru inima e rósa d'unu vermuletc, care le dobóra la pamentu. — Ce icóna credintiósá a genului omenescu!

Daca Ti-annu infaçiosiatu astu-modu icón'a vietiei naturale, DTa vei întrebá: ca dece dara sa ne mai opunemu nisuintieloru vietici naturale si sa mai suportamu póte numai o ostenéla zadarnica? Intrebarea DTale e intemeiata; inse nici eu nu voiu mai multu, decatu o abatere dela caile retacirei si a face, cá omulu in cele ce trebe a fi naturalu, sa si remane. Nu-mi va succede a schimbá legea naturei in referintiele ei de mortalitate, mi-va succede

inse a aflá modulu, cum se póte cresce o generatiune sanetósa, si eu am si aflatu acesta.

Numai in trupu sanetosu póte locuí unu sufletu sanetosu. Numai sufletulu sanetosu este in stare a cunósce referinti'a cea adeverala a persónei catra lumea din-afara, si numai trupulu sanetosu este in stare a gustá placerile ce ni le 'ntinde vícti'a si a se luptá cu sórtea, ce d'atate-ori ne lovesce cu necrutiare.

Cá sa poti mai lesne mesurá cu mesur'a criticee aceea ce-Ti comunicu, si cá sa poti judicá si singura, daca-Ti spunu adevurul, trebe sa-Ti dau aici mai anteiu unele preluminari. Nici odata sa nu pretindemu dela altii pentru noi credinti'a neconditiunata, ci sa efeptuimu pentru conómenii nostri possibilitatea sciintiei. Cea mai inalta nisuintia a spiritului omenescu este de a aflá causele, adica cea d'anteiu incepetura a ori carui lucru.

Trebue sa 'ncepu cu materiile elementare, ce facu trupurile, cu aerulu, ce ne impregiura, daca este, sa do-bendesci privire chiara in desfasiurarile urmatóre.

Precum s'a silitu ómenii a aflá incepetur'a lucrurilor si causele aparitiunilor diferite, asemene s'a nevoitu a reduce trupurile din compusetiunea si varietatea loru la causele loru, la starea loru primitiva, adica la acele parti compuinte, ce nu se mai potu decompune. Acésta silintia, d'a decompune materi'a, se numesce chemia, éra silinti'a d'a defige calitatile misicatóre ale trupuriloru se dice fisica. Pecandu anatomí'a s' ocupa cu materiile nemisicatóre ale trupuriloru si fisiologi'a cu calitatile acelorasi, chemi'a are d'a face cu determinarea materiiloru nemisicatóre si a raporturiloru materiiloru diverse catra olalta.

Daca vei bagá unu paharu golu cu gur'a la-vale intr'unu vasu cu apa, vei videa ca ap'a, ori-catu sa apesi paharulu, se va urcá numai puçinelu in acelasi. Fa inse

o gaura in fundulu paharului si mai cërca odata, ca ap'a va intrá acum multa, éra pe gaur'a din fundulu paharului vei putea observá ca ese aeru. D'aici urméza trei:

1. noi suntem pretutinde impregiurati de aeru;

2. aerulu trebue sa fia unu ce materialu, caci altufelu ap'a trebuiá sa intre in paharu, mai nainte d'a sparge o gaura;

3. unde se afla odata unu trupu, altulu nu mai are locu mai nainte de a se misicá d'acolo celalaltu.

Daca mai departe vei tienea o aschia ardienda intr'unu paharu asia, cá gur'a lui sa stea in apa, éra arderea aschici sa nu se 'mpedece prin apa, séu daca vei pune unu paharelu cu spirtu intr'unu vasu cu apa, lu-vei aprinde si vei pune preste elu cu gur'a 'njosu unu pocalu de bere astu-modu, cá gur'a lui sa intre 'n apa, — vei videa in timpu scurtu, ca flacar'a se stinge, pecandu spiritulu in aerulu liberu arde dealtminte catu de bine. Urméza deci, ca spre arsulu trupuriloru aerulu ce ne impregiura e de neaparata trebuintia. La a trei'a cercare ia acum ceva fosforu, o substantia, cu care e provediutu capulu aprindióreloru (chibriteloru) nóstre, aprindelul si acopere vasulu in care arde, si vei videa, ca ap'a incepe a se suí in paharu pana atunci, candu fosforulu se va stinge. D'aci urméza, ca prin ardere s'a consumatu o parte a aerului. Ia unu pocalu de bere, ce e impartitu in 100 parti egale si vei aflá ca la cercarea asta 21 de parti ale pocalului se implu cu apa si 79 parti remanu góle. Urméza dára, ca aerulu sta din 21 parti de o speçie de aeru, ce in-tretiene arsulu si din 79, ce nu produce asta aratare.

Baga in-fine intr'unu paharu mai mare, care sa stea éراسi cu gur'a in apa, o pasere ori unu siórice, ca vícti'a animalului intr'unu anumitu timpu va trebui sa 'ncete si aerulu se va impuçiná c'o parte. Baga animalulu in pocalu

dupace fosforulu a incetatu d'a mai puté arde in acelasi, ca atunci animalulu va murí indata. D'aci urméza:

1. aerulu contine o substantia, ce intretiene séu nutresce arderea;

2. substanti'a acésta e necesaria pentru viéti'a animaleloru si lipsirea ei din aeru aru face cu neputintia viéti'a acestora.

Daca vei bagá intr'unu pocalu unu siórece si vei inchide gur'a celuia ermetice, atunci viéti'a animalului in catuva timpu se stinge; inse vei aflá ca pe parietii pocalului sunt nisce abori, ca unu gatejelu aprinsu nu va mai putea arde in elu si ca, daca vei turná in elu apa varósa, aceea se tulbura. Clatina inse intr'unu pocalu cu aeru curatu ap'a catu de multu incóce si 'ncolo, ca aceea nu se va tulburá. Tulburarea apei varóse se casiuna prin formarea varului de acidu carbonicu séu a cretei. D'aci urméza:

1. prin resuflarea (respiratiunea) animaleloru se consuma o substantia a aerului;

2. in loculu acestei substantie mistuite intra alt'a, formata prin procesulu resuflarii animalului, care se numesce acidu carbonicu;

3. in acestu procesu de respiratiune se separa séu casiuna apa.

Daca intr'unu paharu cu aeru ardemu o aschia, ori unu carbune, ori ceva spiritu, ori o lumina, ori ceva oleu, vomu aflá pe parietii paharului apa si ap'a varósa se va tulburá; de unde se véde, ca la resuflarea animaleloru si la arderea numiteloru materii se formezu acelesi producte, adica: acidu carbonicu si apa.

Cu arderea acestoru materii inse se mai forméza si unu alu treile productu, adica caldur'a, si in trupulu animaleloru se produce totu odata si acésta. Daca vei inchide usi'a

unui cuptoriu astfelu, că aerulu sa nu póta veni in atingere cu foculu, atunci flacar'a se va stinge si cuptorulu dupa catuva timpu se recesco. Daca se va astupá ermetice gur'a si nasulu unui animalu, acesta va muri in timpu fórte scurtu si trupulu devine rece in cateva óre. D'aici urméza, ca la ardere si resuflare e de lipsa aerulu, si adica o parte a aceluiasi, si ca caldur'a corpului (trupului) încéta, daca se va opri resuffatulu.

Daca vei aprinde puciósa, carbune ori fosforu, atunci o parte a aerului se va consumá si substantiele noue ce s'a formatu suntu fluiditati acre. Substanti'a aerului, care face cu putintia arderea si formarea acestoru aciduri, se numesce c'unu cuventu strainu ossigenu. Daca se cercetéza aerulu, se afla, ca acela in 100 de parti contine 21 parti de ossigenu. Mai remanu acum 79 de parti; substanti'a ce face aceste parti singura nu póte sustienea viéti'a, deci se numesce azotu séu nitrogenu.

Vedi, in timpu ssurtu Te-am condusu in mediloculu aparitiuniloru celor mai insemnate ale chemiei si ale vietiei. Vei precepe, ca viéti'a este unu actu chemicu, séu mai bine productulu aceluia. Póte-Ti va párea de prisosu a-césta splicatiune; incurendu inse vei videa catu de necesaria este ea, spre a-Ti putea castigá o privire chiara in viéti'a bolnavósa si sanetósa.

Daca aerulu se póte cantari si masurá, atunci elu trebue s'aiba greutate; pamentulu e incungiuratu d'unu stratú de aeru de $9\frac{2}{3}$ mile si cu catu mai aprópe de pamentu, cu alatu mai mare e si apasarea. Scii, ca cu barometrulu se mesura greutatea aerului. Afara de aceasta aerulu cuprinde caldura, apa si electricitate.

Ap'a, de care Te servesci in tóta dio'a este unu corpu séu trupu compusu, este resultatulu arderii unei materii, pe care DTa anche n'ó cunosci, prin ossigenu. Materi'a

séu substanti'a acésta este idrogenulu. Cendu-Ti des-faci aparatulu de platina, vedi nascanduse o flacara fina, acésta este rezultatulu ardiendului idrogenu, care se forméza din apa cu zincu si acidu sulfuricu. Daca vei tienea d'asupra istei flacare mici unu pocalu sventatu, pe acesta se vor asiediá in scurtu abori, cá productu alu arderii idrogenului prin ossigenulu aerului. DTa cunosci acum ossigenulu, nitrogenulu si idrogenulu. Mai remane pentru DTa si pentru scopulu nostru anche numai a patr'a substantia. Candu aprindi lemne si stingi dup'aceea foculu, remane unu trupu negru, care se dice carbune. Frumosulu brillantu ce se vede lucindu in unele degete, oricum se pare elu de deosebitu de carbune, nu este totusi alta, decatu unu carbune, si carbunele de pétra ce se scóte din aduncimile pamentului, anche este unu carbune. Daca diamantulu este carbunele celu mai curatu, carbunele de lemnu si de pétra din contra mai are amestecaturi. Sub nume de carbune in chemia se 'ntielege totdeuna celu curatu. Materi'a acésta de carbune se impreuna cu ossigenulu, precum scí, spre a formá acidu carbonicu. cu idrogenu, spre a produce gasulu celu luminos, care prin cetatile mari arde in lampele strateloru; acela se 'mpreuna dara cu ossigenu, idrogenu si cu nitrogenu.

In modulu acestu Te facui, scumpa amica, cunoscuta cu acele patru materii séu substantie, care impreunate cate trei ori cate patru, facu partea cea mai mare a corporiloru vegetale si animale. Pentru astadi Ti-anu narratu destule lucruri nóue, acum incheiu cu expresiunea dorintei mele: cá sa me intielegi catu mai bine. Spre acésta-Ti si lasu unu terminu mai lungu, dupa care vei priimi apoi adou'a espistola. Fii sanetósa!

Despre energi'a invetiatorului in scóla.

Intre insusirile inmultite, ce se ceru la unu invetiaturu altu-felu deplinu pregatitu pentru postulu seu, cá acela sa póta corespunde grelei sale chiamari, numeramu si energi'a, fara de care orice omu séu nu scóte de locu séu numai reu intreprinderile sale la cale si cu atatu mai puçinu invetiatorulu póte a se bucurá canduva de fructele ostenintieloru sale.

Voindu a vorbí aici de asemenea energia fie-mi er-tatu a-mi imparte materi'a in urmatóarele trei puncte de intrebare :

I. Ce este energi'a in scóla si in cate privintie se póte ea luá?

II. Care e folosulu, ce-lu aduce ea?

III. Prin ce ni o putem casitigá?

La aceste dara voiescu a respunde.

I.

Energi'a in scóla este domnirea cea durabila a invetiatorului asupra scolariloru, asupra materiei de instructiune si asupra sa insusi.

Deci energi'a in scóla se póte luá si se si cere in trei privintie:

1. in privinti'a scolariloru. Invetiatorulu energicu intra 'n scóla sa c'o cautatura lina, solida si cu pasu siguru, de barbatu. La viderea lui gur'a scolariloru vorbareti amutiesce, larm'a pere si ordinea reincepe; mai trebuie celu puçiniu o cautatura deosebita, si éta liniscea e la locu.

Asia incede ór'a de scóla, asia fineza. Invetiatorulu

acestu domnesce aici, impune numai prin presinti'a sa prin cautatur'a ochiloru sei si mai câteva semne puține de misicare cunoscute scolariloru, — vorbele pedepsitoare raru le audi din gur'a lui si cu atata mai raru-lu vedi folosindu instrumente de pedépsa. Prin liniscea-i chipzuita prin strins'a lui dreplate si prin consecuinti'a-i de feru influintiaza in modu neresistabilu asupra scolariloru; ei simtu, ca este acela aici, carui cauta a se plecá toti.

2. In privinti'a materiei de instructiune. Astu-felu de invetiatoru scia totudeuna curatu ca ce vrea si cum vrea. Lucrulu, ce-lu propune e rumegatu de elu bine, lu-are asia dicendu pe degite. Cu reșolutiune tare scóte la capetu pensulu inceputu. Precum se cere sa fia acesta, asia si cauta sa fia. Elu nu odinesce mai curendu panacandu tóte nu mergu dupa dorinti'a lui. Asia domnesce elu si preste materia in tóte dimensiunile sale.

3. In privinti'a sa insusi. Fara guvernare de sine, fara resignatiune, fara de rabdare multa, e cu neputintia a fi invetiatoriu bunu.

De cate-ori lu-va ajunge asiadara desgustulu, invetiatorulu sa-lu scia alungá; de cate-ori lu-ia, ostenél'a, elu sa scia a-si renoi puterile; ori-candu va fi in pericolu d'asi perde rabdarea, elu sa se infrene; de cate-ori este sa-i scape gur'a vorbe necuvióse, elu sa si le retiena.

Astu-modu elu se deda a domni asupra umorului, spresiuniloru si tuturor actiuniloru sale.

II.

Folosulu ce-i aduce energi'a in scóla e triplu:

1. numai prin aceea invetiatorulu ajunge la multumire cu sine insusi si cu indeplini-rile sale. Cine e, care sa nu scia din speriintia propria, catu de neferice, catu de nemultumitu se simte unu

docinte, candu ese din scóla cu consciinți'a acusatóre: „Astadi n'ai pré efectuitu multe; trebuia s'o fi luat mai bine astu-felu si astu-felu; nu scolarii, ci tu insuti prin lasitatea-ti muieresca, prin neresolutiunea-ti copilarésca, prin capriciile tale prin morositatea-ti nesuferita — fusesi caus'a, de instructiunea de adi nu reesi precum trebuia.“ — Din contra catu de serinu, catu de fericitu si paciuitu cu sine este acela, candu cunósce ca a suportatu tóte greutatile cá unu erou, ca cu punerea a tóta puterea a invetiatu si executatu tóte precum i erá voi'a; i vine cá cum aru fi implinitu un'a din cele mai bune si mai mari fapte, precum in adeveru si este. Catu e de dulce atunci odin'a, recrearea dupa scóla, catu de placutu i incurge de nou puterea folosita in membrele-i obosite!

2. Numai ea inlesnesce si aventa instructiunea. Invetiatorulu fara energia nu póte nici cum sa tiena pruncii 'n ordine. Unu despartimentu va povesti, altulu se va jucá; aici va trebui sa pedepsésca, colo sa dojenésca; se va casni in totu modulu, fara cá sa póta ceva. E cu totul altufelu inse candu elu sta in scóla cu taria si energia! Ochii tutororu sunt concentrati atunci in ochii lui, atentiunea tuturor e pururea incordata la cele ce elu vorbesce si face si scolarii se intrecu intru implinirea diseloru si imitarea facuteloru, numai cu unu freu conduce atunci invetiatorulu tóta cét'a cea mica, aruncandu cu mana sigura sementi'a binelui in sufletele tinere.

3. Numai prin energia se forméza caractere bune. Precum e domnulu, asia e sierbulu; precum e invetiatorulu asia sunt scolarii. Invetiatorulu e oglind'a fermecatóre a scolariloru sei. Desfasiurarea perfectiuniloru lui spirituale faptuescu mai putinte asupra formarii spirituale a eleviloru, decatu tóte miliónele de vorbe, cari de buna

sama voru resună parte mare in desiertu, daca insusi invetiatorulu nu va fi aceea, la ce vrea s'aduca pe scolarii sei. De va fi elu unu caracteru vengiosu, de va fi elu unu efemeitu spiritualu — trebe sa cada cu timpu pe tóta intemplarea in despretiulu scolariilor sei. — Copii au o pipaitóre deosebitu fina!

Inse candu elu este unu caracteru nobilu si tare, tóte ale lui se voru retipari credintiosu in sufletele scolariilor; caci in educatiune nimica n'are influintia mai puterósa mai grabnica si mai nemedilocita cá — esemplulu.

III.

Energi'a se póte casiligá:

1. prin o preparatiune scrupulósa. Acésta este interna si esterna. Trebe mai anteu sa-ti apropiezi bine tóta materi'a de instructiune, s'o mesuri, s'o impartii si s'o memorezi, cá asia prin combinarea ideiloru si deductiuniloru sa nu fi impededatu sub prelegere intru supravigherea attenta si necurmata a scolariilor tei. Si ast'a e pregatirea interna. Cea esterna sta intr'aceea, cá sa nu fi obositu prin priveghiere netrebica de nóptea, ci sa-ti incepi invetiamentulu cu trezvia, cu puteri depline, renoite. Asemene sa nu negligi nici pe omulu celu mai din afara, sa fi adica spalatu, curatitu si imbracatu cu cuviintia. Tóte aste si cu accidentiele loru, pe care le vei sci affá si singuru, sa nu-ti para de lucruri nedemne de grigea si attentiunea ta; caci suntu factori putinti ai educatiunei bune.

2. Prin reculegerea puteriloru sale. Scimu, cum de desu ne perdemu tóta voi'a d'a mai tienea uneori scóla, — superatiunea, caldurile cele mari, bolatatea mai mica etc. ele suntu, cari ne punu in desgustulu acestu. Si óre bine e a ne lasá invinsii acestoru luptaci vingibili? Nici

de cum! Docintele sa fia modelu de barbatia si taria propria. Omulu póte multu, numai de va voi seriosu. Deci te reculege in asia casuri si alunga dela tine ispitele aceste. Numai slabulu se supune de-odata, éra celu cu taria — si-invinge nemicii.

3. Prin deprindere in tóta dió'a. Celu-ce precepe ceva din psihologi'a nóua — si ce micu e la noi numerulu acelora! — acela scia, ca in sufletu se facu tóte numai incetu cu incetulu. Numai prin contemplatiuni multe, prin repetiri dese se produce in sufletu o putere o icóna de unu ce. Asia e si cu energi'a, de care vorbimu. Trebe a ne renoi pe tóta dio'a, a ne svercoli si luptá, a gandi totu la eu-lu nostru, a stá totu cá o veghia spre a puté fi in sensulu celu mai stensu — **barbati!** Si dupace esbutimu a fi acésta, vedi bine, istori'a lumii nici atunci nu ne va crestá intru nimica, dara scolarii nostri, comun'a nóstra ne voru petrece odinióra la morminte cu binecuventare, si amintirea nóstra intre ei va fi — vecinica! Apoi unde trebe respata mai inalta?!

Unu invetiatoriu.

Joan Hatiegu,

invetiatoriu popularu romanu.

Unu poporu nu póte propasi pana nu are invetiatori populari, carii se fia destepti, cu moralu, diliginti si cu simtieminte nationale, — deórece cei mai multii din poporu mai de aprópe, séu chiaru numai dela invetiatori populari 'si castiga cunoscintiele de lipsa! — Aci e pétr'a din anghilulu fundamentului, pe care are se se edifice nationalitatea si viitoriulu. — —

Poporul român, abia acum desteptat, are de a dori încă multe pentru reformarea statului învățătoresc, — dar' mai înainte de toate ca tinerii cari se aplica la această stare, se fie provădiți cu cunoștințe frumoșe, și intrându în preparandia aci se și le lățească fătia cu lipsele poporului așa, câtă preparandiă absolută se nu fie numai teoretică din studii, ci și practică pentru viața comuna, deosebi pentru lipsele poporului. Din acest punct de vedere eu mai tare asiu dori, ca învățatori se aiba cunoștințe despre toate ramurile economiei, căci aci sunt concentrate lipsele de cunoștințe pentru poporul român, — și învățatori suntă aceia, cari dela creșterea poporului, nencetău au corelațiuni cu poporul. Statul învățătoresc e fundamentul culturii generale la un popor, și din ce suntă învățatori mai demni de chiamarea lor, din ce și poporul mai usior, și mai curendă va propasi.

Învățatori pentru însușirile frumoșe, purtarea buna, și diligența lor în creșterea tinerilor, se fac demni de o susținere cuvenită, — de amorea și onorea pruncilor, și părinților, și de stim'a întregului popor. — Eu cu celă mai mare respectă sum cătra învățatori harnici ai poporului român, și doresc ca starea învățătorescă pe viitoriu din toate punctele de vedere se se îmbunătățească. —

Din aceste motive îndresnescă a aretă on. publică ală „Amicul scôlei“ pe un învățatoriu harnic popular, ca pe unul, carele pôte servi de exemplu și altor'a, — pe Joan Hatiegă din Belintiu (în Banat lenga Lugosiu).

Acest barbat pôte avé astadi peste 50 de ani, — s'a nascut în Belintiu din părinți pré seraci, și ocupațiunea lui cea d'anteia, a fostă se pazesca porcii părinților, căci scimă pe romanii nostri, că cum le creșcă

pruncii, deodata îi acomodeza la lipsele domestice. — Inse unū indemnū a crescutū in anim'a pruncului, ca se amble la scóla, si desi parintiū cam cu sil'a lū lasara, continuà 7 ani la scól'a din satū. Ca pe unū pruncū mai de versta si intieptū, greculū din satū l'a luatū pe lenga prunculū seu, ca in imal'a mare (lutū) se lū pórte in spate dela scóla pana a casa, si pentru ostenél'a sa se-î deie hartia, cerusa si carti scolastice. —

Deschilinindu-se prin puttenele cunosciintie scolare, prin mintea sanctósa, si prin cantare, fū primitū de Cantorū la biseric'a greco-romana din Pest'a, si aci pe lenga parochulū romanū, Teodorovicū, se sustienū 5 ani. — In acestū timpū i s'a deschisū ocaziune asī casitigá cunosciintie mai late si frumoase in societatea studentilorū romanī de pe atunci (DD. Gozdu, Murgu, Aaron Florianū, Bojinca, Pascu, Dr. Vasiciu, Serbū, si aliū) si aci i-a resaritul in anima amórea catra natiunea romana.

Ajungéndū la junctia, si esperiendū, cà in lume nemicū e mai frumosū ca invetiatur'a, se vedū nenorocitū feliā cu aceia, cariū invetiā la scóle, si urī carier'a de cantorū, si grabi la preparandi'a din Aradū, ca baremū aci se invetiē, déca nu avū medilóce la scólele latine. Toctn'a pe candu s'ī gatā studiele preparandice, lipoveniū cerura invetiatoriu dela DD. profesori din Aradū, si acestia recomandara pe J. Hattegū, ca pe unulū din cei d'anteū. In Lipov'a a fostū 18 ani, pana la revolutiune, iera in urma cea acesteī se mutā in loculū nasceriū la Belintū, unde se afla acum ca invetiatoriu de alti 12 ani. —

In Lipov'a allā unū numerū cam micū de scolari, dar in timpū scurtū lū duplicā. In numerulū aflatū, junetate invetiara serbesce, fara ca parintiū se fia serbi, ci numai din nepriceperea acestora, si sila morala, orī chiarū si fisica, iera candū s'a dusū din Lipov'a a lasatū scóla intr'o

stare mai bună, și atunci învățarea numai 3 prunci serbesce, adică serbi. În Belintiu află 7 prunci la școală, dintre cari numai 2 știu celi și scrie, — peste 3 luni numeră în școală sa 180 de prunci, și încă în anul d'ainteiu, 30 de prunci din satele vecine.

După ce unii tineri finisă anii școlii populare, cu rezultat mai bun, Ioanu Hatiegu se siliu prin atate și atate moduri, ca pruncii să meargă să învețe ceva mai departe. Sfatuiă pe părinții mai putincioși ca să deie pruncii să învețe, apoi el singur se pune în cară cu ei, și îi ducea ca să se învârtă în preparandia, teologia, la neguțătoria, sau la atare maestria, și le caută patroni.

În acest mod făcându-l, J. Hatiegu poate astăzi numera din școlarii săi 25 de învățători, și 3 preoți cu stare, — 3 preparanți și 3 clerici absoluiți, — 3 preparanți și 3 clerici încă la școală, și alți 13 tineri la gimnaziul și școlile germane din Lugosiu. — Mi se plangea adeseori, că mai cu greu putea resbata cu pruncii la neguțătoria și maestria, dar și în ramurile aceste are câte 3—4. — Singur are 2 prunci, unul jurist în Pest'a altul gimnast în Sibiu. —

Se cercăm acum nesce trasuri din metoda lui școlastică, pentru că se ne convingem, că într-o adevăr merită atențiunea publică, și poate servi de exemplu și altor învățători.

J. Hatiegu observă că DD. preoții și prepuștii se interesă de școală, sau cu predicile scurte pentru interesul școlii nu pot îndemna pe părinți ca să deie pruncii la școală, ieră judei (biracle) sau nu fac nimic, sau cu reul, forța, nu ajungea la scop, — și bat singur capul, cum să adune pruncii la școală?

Etă să împlea pojanarele cu turte de mînere, și cu

cruceri, si plecá din ulitã in ulitã. Unde vedea pe atare pruncû de anii de scóla jucanduse pe drumû in pulbere, statea la elû ca se-lû castige pentru scóla. Vorbele lui era lingusitóre, cá prunculû se simpatiseze cu elû, si luandû pe pruncû de mana, si dandui turte, cruceriu, se ducea cu elû la parinti si pe acestia 'i sfatuia, si sfatuia pana tramitea prunculû la scóla. Scimû prébine cá între romaní e datin'a cea rea, câtû pruncií se sparie cu „éca vine invetiãtoriu", si atunci prunculû incepe a plange si a sberá, socolindû cá invetiãtoriu e in lume numai pentru ca se bata pe prunci, si din caus'a acésta pruncií in multe sate, candû vedû pe invetiãtoriu fugû de elû mancandû pamentulû ca de spaim'a cea mãi rea, si asia, lucru firescû cá pruncií nici cutéza se mérga la scóla. — Joan Hatégû inse mãi nainte castigá simpati'a pruncului, cá se-lû iubésca, peurma sfatuiá pe parinti, si asia aduná pruncií la scóla. — Candû veniá incepetorii la scóla, erá primiti — dicendû asia — cu complimente, indulciti cu vorbe bune, cu turte si daruri. — Se sília se faca scól'a locû de petrecere, iéra nu locû de pedépsa, séu de inchisóre pentru prunci, si din acestû punctû de vedere, medilócele lui suntû nenumerate. —

Se atingû unele. In dílele de véra, mãi multû tiene prelegerile prin ocolû si gradin'a scólei sub umbra, ca tinerii se nu adórma, ci prin aerû curatû si comotiune se capete elasticitatea trupului si a mintii, si asia se invetie cu voia. — In scóla si afara pe toti paretií, si ori unde s'a pututû, a pusû table mãri de hartia séu síngurû a tiparitu cu litere mãri, litere, cuvinte, sentintie, asia câtû pruncií in cotro se 'ntorcea, trebuia se véda ceva ce putea invetiá, tóte statea deschise innaintea lorû ca o carte, si apoi multí pe nesciute si chiar din curiositate cercá si invetiá. De asiu vre se descriu unele mãi de amaruntulû,

ar trebui se me lasă la descrierea unui metodă usioră si practică.

Pe lenga tôte că e prébună cu prunci, e intocma si pré strînsă cu ei. Cu bunetie ademena la fapte bune, si asia le si muneréza, — inse ceva reu nu suferé nici decum, d. e. prunci trebuiesc a defilá inaintea lui in tóta sambat'a dupa amiadi mai nainte de a merge la biserica, ca se arete că unghiele le suntă taiate, manile si picioréle spalate, capul periat, vestmintele sterse de lut si carpite, si altele. Cu grije mare erá vér'a pentru scaldare, iér'n'a pentru dainare (dare pe ghiat'a).

Merita inse a se aduce nainte, că J. Hatiegă peste véra cultivá vermí de matasa cu prunci, si venitulă 'lă impartia pruncilor la examenă inaintea parintilor, parte in bani, parte în requisite scolare si din acestu punctă de vedere punea fragari. Eu am vediută odata ocolulă bisericeii din Belintu, cu burian'a pana 'n brău, pe acolo rima porcii, vacéle satului retacia, si gardurile sparte, — iera de vreocativa ani mai nainte am vediută ocolulă bisericeii straformată in o gradina frumosa, cu pomi, plante si flori cată mai feliurite si frumose, cu garduri intregi, pe lenga aceste pe afara fragari iera acestia aperati cu siantiuri, — si scie totă insulă că numai energi'a si manile lui J. H. au facută acésta.

Asiadora anim'a cea buna romana, diliginti'a lui ne-spusa in chiamarea sa pentru crescerea tinerimii populare si energi'a lui in tôte ce se atingă de imbunetarea starei scolei si a bisericeii, 'lă facă de demnă, că in acestă modă se-lă cunoscemă mai de aproape, si se-i postimă sanetate ca se se mai póta trudi pentru poporul romanu, — ier'a de alta parte dorimă ca comunitatea asia se-lă onoreze precun merita, si se fia imitată si de alti invetiatori, ca audindă cumca in mai multe

partii sporescŭ invetiatorii cu scolarii lorŭ, se ne bucuramŭ.

Fiindŭ meritele acestui invetiatoriu considerate si din partea guvernului, elŭ fŭ decoratŭ cu crucea de argintŭ pentru merite. —

Fia aceste primite si ca dela unŭ invetiăcelŭ alŭ lui in scól'a romana, sincerŭ si nepartinitoriu, ci numai iubitriu de propasirea poporului romanŭ.

Pest'a 15. Maiu 1860.

Marienescu.

Scóla practica.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Inceputu de Aritmetica.

Cea d'anteiu diecime.

U n u.

| 1 .

Ce sunt aceste aici pe tabla? O trasura, unu punctu etc. Ce tienu eu acum in mana? O carte, unu bobu, unu cruceriu, o vergea etc. Cate trasuri (ori carti, cruceri etc.) sunt aici? Numai una. Lucrurile ce le videti aici se numescu si unitati. Asiadar tresur'a (crukeriulu, cartea etc.) asta e? O unitate. Uitanduve la punctulu acestu, cate unitati videti atunci? Una. La lucrulu acestu ne putemu esprime si asia: este unulu. Candu dici acesta e unu. ce cugeli atunci? Cugetu, ca este numai o trasura, séu ca trasur'a (punctulu, vergéu'a etc.) este numai odata. Éta deci ca cunóscemu acum unu numeru; care e acela? Este numerulu unu. Numerii se potu si scrie;

semnele acele vediute prin care ne înfașosiamu numerii se dicu cifre. Cifr'a pentru unu este: 1. Asiadara ce este acésta? Este o cifra. Si ce este o cifra? Cifr'a este unu semnu vidibilu prin care ne înfașosiamu unu numeru. Deci cum se numesce cifr'a acésta, séu care numeru ne înfașosiaza ea? Acésta cifra se numesce, séu ea ne înfașosiaza numerulu unu. Uitative la crucerulu acesta pe masa (ori la trasur'a asta pe tabla etc.) eu ilu iau d'aici (ori — pe tabla — stergu trasur'a), spunetimi ce a mai remasu? Nemica. Ce erá adeneaori aici? Unu cruceriu (o trasura, unu punctu etc.). Dara acum? Nemica: Cum vine acést'a? Fiindu crucerulu pe masa, DTa l'ai luat (ori trasur'a, punctulu pe tabla — l'ai stersu) si luandulu (stergendulu) n'a mai remasu pe mésa (tabla) nemica. De unde luasemu (scosesemu) crucerulu acela? Depe mésa, din unulu acela ce erá acolo. Si deca l'amu luat (ori stersu trasur'a), ce a mai remasu? Nemica. Pentruce? Pentruca l'ai luat? Apoi daca l'amu luat, nu puté sa mai si remane? Nu putea, pentruca candu se ia unu de unde e numai unu, nu mai póte remanea nemica. Se ve 'nsemnati deci bine: ca unulu scotinduse din unulu nu mai remane nemica. Uitative, punu crucerulu (facu trasur'a, punctulu) acela éra aici; spuneti, de cate ori sta elu aici? Odata. Ce numeru (de cruceru) sta aici odata? Numerulu unu. Asiadara ce disesi despre numerulu unu? Diseiu, ca unulu sta aici odata. Standu aici unu cruceriu (carte, trasura, punctu) odata, catu sta? Unulu. Odata unu cruceriu (punctu etc.) este asiadara? Unulu. Deci odata nnulu (din ori ce luoru) este totu unu, ceeace ve notati éراسi bine. Ce este unulu? Unulu este odata unulu. Cate unitati sunt in unulu acestu? O unitate. De cate ori este unulu in acestu 1? Odata. Ce cuprinde dara 1? O unitate,

adica totu unu. Si de cate ori cuprinde elu o unitate, séu de cate ori socoliti ca este unu cruceriu (punctu, linealu etc.) in crucerulu (punctu etc.) acesta? In crucerulu, acela este unu cruceriu odata. Mai de multe ori nu póte fi? Nu póte. Iascmnative éراس: 1 in 1 se cuprinde o data.

Repetitiune. Ce este unitatea? Cum se numescu semnele prin care ne infaçiosiamu numerii in scrisu? Odata 1 catu face? 1 (scotinduse) din 1 catu remane? De cate ori (este) se cuprinde 1 in 1?

Aplicare. Stanu are o nuca, catu are? Daca o da fratelui seu, catu i mai remane? Tu tieni unu linealu in mana, de cate ori se afla elu acum in man'a ta? De cate ori incape deodata unu patrariu de lapte intr'o mesura de patrariu? Georgie gasi pe strada unu cruceriu si mergendu mai departe-lu darui la unu cersitoriu neputiosu; catu a daruitu elu, catu i-a mai remasu lui si nu putea elu din atata sa daruésca mai multu? Dara dece n'a facutu asia, cá sa fi datu cruceriuulu totu, si sa-si mai fi tienutu din elu si sie?

D o i.

|| 2 ..

Cati ochi, cate mani, picióre etc. aibi tu? Cate urechi are vac'a? Dara ce lucruri cate dóue mai sunt la vaca? Ochii, córnelé etc. La gaina? Ochii, piciórele etc. Ce sunt aste de pe tabla? Linii, puncte. Este vre o deosebire intre ce vedi acum pe tabla si intre cele ce erau adeneori? Este. Care? Atunci crá numai o trasura, unu punctu, acum sunt cate dóue. Dece sunt acum dóue si nu totu un'a? Pentruca lenga o trasura si unu punctu ce crá ai mai facutu cate una. Cate unitati erau atunci?

una. Cate unitati de linii si unitati de punctu sunt acum? Dóue. Cum numisemu numerulu celu d'ó unitate? Unu. Insemnative inse, ca numerulu celu de dóue unitati se dice doi. Cati numeri cunosceți pan'acum? Care sunt aceia? V'amu spusu inse ca numerii se potu si scria, v'am aratatu care e semnulu de scrisóre pentru numerulu unu, acum vreu a ve spune ca pentru doi avem semnulu séu cifr'a 2.

Mai spunemi cate puncte vedi aici? Decate ori sunt aici dóue puncte? Odata. Odata dóue puncte cate puncte facu? Dóue. Sa sciti deci: ca o data doi (din ori ce lucru) face totu doi. Cate dóue puncte tienu punctele aceste dóue? Cati doi cruceri tienu acesti doi cruceri? Doi se cuprinde dara in doi odata

 BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ce videti aici? o trasura, unu punctu. Dara aici? Érasi o trasura unu punctu. Peste totu sa'mi spui asia, cum stau pe tabla, ca ce vedi? Vedu o trasura si cu o trasura unu punctu si cu unu punctu. In ambe locurile cate trasuri vedi? Doue. Puncte? Totu dóue. In aste dóue puncte de cate ori este 1 punctu? De 2 ori cate 1 punctu da unu numeru de cate puncte? De 2. Numerulu de puncte 2 din cate numere de puncte 1 este compusu? Uitate la cartile aste, cate sunt? Doue. Ce numeru de carti e dara aici? 2. Cate carti sunt in aceste 2 carti? De cate ori e aici cate 1 carte? Urméza dara: ca 1 in 2 se cuprinde de 2 ori séu ca de 2 ori 1 face 2. Care numeru luat de 2 ori face 2? Ce se cuprinde de 2 ori in 2? De 2 ori 1 catu face? Ce este dara 2? Doi este de 2 ori 1.

Disesi, ca pe tabla aici sunt 2 linii si dóue puncte; pentruce sunt dóue? Pentruca din sus e o trasura, din jos

alta, d'o parte sta unu punctu si de alta parte altulu. Si apoi 1 punctu si cu unu punctu sa faca doue puncte? Dóue. Tiene man'a! Éta-ti dau unu cruceriu; — tiene si ceealta! éta-ti dau si aici, sami spui cati cruceri ai in fiacare mana? Pune-i acum la unu locu aici pe cartea asta si dintr'o mana si dintr'alta? Cati-su acum? Cum s'a facutu doi? Amu pusu unulu d'aici si unulu d'aici. Daca ai 1 cruceriu in mana, destulu este cá sa ai doi? Nu este destulu. Ce trebue sa mai ai? Sa mai amu 1. Lenga ce trebue sa mai ai 1 cá sa fia doi? Lenga 1. Daca vei pune dara 1 lenga 1 catu vei avea? Doi. Prin urmare: 1 si cu 1 face 2. — Éta dóue carti, dóue condeie; eu iau un'a din ele; mai sunt si acum cate dóue? Nu sunt, ci a mai remasu numai un'a. Pentruce nu sunt si acum dóue? Pentruca ai luatú din ele un'a. Cate puncte sunt pe tabla? Doue. Éta cu stergu 1, cate mai sunt? Pentruce? Din cate carti amu fostu luatú un'a, din cate puncte am stersu unu? Din dóue. Si a mai remasu? 1. Daca se scóte dara 1 din 2, mai remane 1. Ce mai remane pe tabla, daca voiu sterge amendóue punctele? Ce va mai remanea in bosunarulu teu, daca din cei 2 cruceri ce-i ai vei scóte afara doi? Din 2 mere putcreai sa dai dóue lui Petru si sa-ti remana si tie? Pentruce? Deci cata érași o invetiaturu: ca daca scótemu 2 din 2 nu mai remane nemică.

Amu aici unu maru, amu si unu cutitu, ce potu face marului cu cutitulú acesta? Lu-poti taiá. Daca voiu taiá marulu in doue, cate bucati vor fi atunci? Era daca trece cutitulú tocma prin mediloculu marului, siva atunci o bucata mai mare decatu ceealta? Candu voiu pune pe mésa o bucata d'acele, pusamu atunci marulu intregu? Catu amu pusu dara? Numai o jumatate. Cate jumatati d'aste suntu in maru? Ce deosebire e intre maru acum cum era

mai înainte, si cum e acum? Anteu era intregu, acum e in parti. Impartinduse unu intregu in 2 parti egale, fiacare din acele parti se numesce jumatare. Ce facu eu acum cu numerulu acestu de puncte (·|·)? Ilu tai in dóue, ilu impartii. Ce parti s'a nascutu prin acésta? Unu si unu. Cate parti am capatatu dára? Dóue parti egale. Cum se mai numesce fiacare parte? jumatarea intregului. Si care a fostu intregulu? Doi. Asiadara 1 este jumatarea dela 2. Ce este mai multu intregulu ori jumatarea? Pentru ce? Pentruce este 1 jumatarea dela 2?

Repetitiune. Cum se dice numerulu celu de dóue unitati? Care cifra infaçiosiazá numerulu doi? Catu face odata 2? Amu 1 si voiú sa amu 2, ce trebe sa facu? Catu trebue sa scoti din 2 cá sa remana 1? De cate ori se afla o urechia, unu picioru pe trupulu teu? Cati 1 sunt in 2? Cu catu e mai mare 2 decatu 1? Care numeru se afla de 2 ori in 2? Care numeru e cu 1 mai micu decatu 2? De cate ori se cuprinde 1 in 2? Care numeru e cu 1 mai mare de catu 1? Ce trebue sa duplici cá sa capeti 2? Ce parte a numerului 2 este 1? Cu catu este 1 mai micu de catu 2? 1 este jumatarea carui numeru? 2 este duplulu (indoitulu) carui numeru?

Aplicare. Emiliu a gasitu unu maru, si frate-seu i-a datu altulu, cate mere are elu acum? Georgiu avù 2 cruceri, pe unu ilu perdù, catu i-a mai remasu? Pavelu si Joanu avura bani in punga, Joanu avù de dóue ori catu celalaltu, éra P. numai 1 fiorinu, catu a avutu dára Joan? Aurelu amerui in dóue septemani 2 fiorini, catu timpu a lucratu elu pentru 1 fiorinu? Cine vrea sa tiéna in fiacare mana cate 1 maru, cate mere trebue sa aiba? Pavelu

avea 2 cruceri fara unu, pe unu si-a cumparatu hartia, catu i-a mai ramasu? Pavelu din banii cali avea a datu jumatate la unu seracu si lui i-a mai ramasu 1 cruceru, cati banii avuse elu la sine peste totu?

(Se va continua.)

Conversatiune cu scolarii asupra gramaticii.

Cele 10 parti de cuventu.

(Continuatiune.)

Care dintre cartile aceste doue e mai mare? Acésta. Cu ce cuventu aratasi aici cartea mai mare? Cu cuventulu „acésta“.

Ce este aici vorb'a „acésta“ fație cu cartea? Este locutieitorulu ei, adica e intrebuitu in locul ei.

De care clasa de cuvinte se tiene dara „acésta“? De pronume.

Cate feluri de pronume cunósceti pana acum? Dóuc feluri adica personale si posesive.

De care din aceste se tiene vorb'a „acésta“? De nici un'a.

Pentruce? Pentruca nu „e pusu in locul verunui nume de persóna, nici n'arata possessiunea vr'unci persóne séu vrunui lucru“.

Pe ce aratasi candu disesi „acésta“? Pe cartea cutare.

Ce facusi, candu-mi spusesi, care e cartea intrebata? O arataiu.

Mai sunt deci, afara de cele dóue soiuri de pronume, altele, care au insusirea d'a aratá lucrurile, de unde s'a si numitu pronume aratátóre séu cu unu altu terminu: demonstrative.

Asiadara cum se chiama a treia clasa de pronume?

Care sunt pronumele demonstrative in constructiunile aceste:

Scól'a acésta e a nóstra. Muntele acesta e mai in-
altu, decatu acela. Vorbele aceste sunt pronume. Sco-
larulu acesta e diliginte, éra acela lenesiu. Pén'a acésta
scrie bine, éra ceea reu. Fugi de insoçirea aceluor copii,
cari spunu vorbe necuvióse. Mantao'a asta e a mea. O-
mulu sta din corpu (trupu) si sufletu; cela e muritoru,
cesta inse nemuritoru.

Di ceva de Joan cu unu pronume demonstrativu; di
asemene despre scóla, tabela, usia, scaunu mésa etc.

Copilulu, care e sirguitoriu imbucura pe parintii sei.
Ce cuventu e aici „copilulu“? Substantivu. Pentruce?
Ce cuventu e „care“? — — —

Cugeta puçinelu ce se intielege aici prin care? „Co-
pilulu“.

Cuventulu „care“ tiene deci locul substantivului?
„Copilulu“.

Ce este elu dara? Pronume

Dupa o scurta privire inse ve veti putea convinge, ca
elu nu se tiene de nici un'a din clasele de pronume, pe
care ati invetiatiu pana acum a le cunósce. Pentruce?

Ce deosebire vedi intre propusetiunile:

„Copilulu celu sirguitoriu imbucura pe parintii sei“ si
„Copilulu, care e sirguitoriu, imbucura pe parintii sei“? In
dicerea d'anteiu este numai o propusetiune, pecandu in a
dóua sunt dóue.

Desfa-o in doue pe cea din urma! Copilulu imbucura
pe parintii sei,“ si „care e sirguitoriu“. Care este aici
propusetiunea capitala si care cea secundara? (se supune ca
scolarii sciú acésta de mai nainte.)

Prin iutrepunerea lui »care« s'a mai formatu dara o propusetinne, care tóta e relativa la cuventnlu de mai nainte »Copilulu«, adica i se reduce intielesulu la »copilulu«.

Astu-felu de pronume inse, care repórta o propusetiune secundara la o persóna ori lucru numitu mai nainte, se dicu pronume relative.

Ce diferentia séu deosebire este intre pronumele demonstrative si intre cele relative? Pronumele demonstrative arata pentru sine unu obiectu mai deaprópe, ori unu substantivu urmatoriu, éra cele relative reducu intielesulu unei propusetiuni intregi la unu substantivu de mai nainte si in nici unu casu la unu substantivu ce ar fi sa urmeze mai indereptu. D. e. cu demonstrative: »Boulu a c e s t a impunge, a c e l a inse nu«; cu relative: »Carulu, care trecuse adencaori p'aici, s'a resturnatu«.

Pronumele relative sunt: care, ce si celuce.

Deosebiti in propusetiunile urmatóre pronumele dupa class'a de care se tienu:

Scolarulu, care nu iubesse pe invetiatorulu seu, este nemultumitoriu. Amu auditu aséra o larma, ce sa fi fostu, nu sciu. Cine vrea s'ajunga la o tienta, trebe sa se silésca. Copilulu, care nu merge la scóla, remane prostu. Celuce nu lucréza, nici sa nu manance. Flórea mea, pe care o dariusemu eri Julianei, s'a vesiteditu.

Scrieti pe tabel'a vóstra optu propusetiuni cu pronume demonstrative si optu cu relative.

Legati propusetiunile d'intre puncte cu cate unu pronume relativu:

Omulu e cea dinteiu faptura in lume; elu e ziditu dupa asemenarea lui Ddeu. Scolariulu e iubit de invetiatoriu; elu se pórtá bine. Póm'a se strica curendu; ca

e vermenósa. Inveliatorulu nu ne vrea nici odata reulu; elu ne dojenesce pentru gresielele nóstre etc. etc. (Cu pronume relative aru esi constructiunile asia: Omulu, care e ziditu dupa asemenarea lui Ddeu, este cea d'anteiu faptura in lume. Scolariulu, care se pórtá bine, e iubitu de inveliatoriu etc. etc.)

Cine d'ntre voi si-scie astadi bine lectiunea? Eu, eu, eu.

Cu ce cuventu am inceputu propusetiunea acésta? Cu „cine“.

Ce intielegeti prin cine? Unulu macar care dintre noi, care si-scie lectiunea.

In a cui locu sta dara aici cine?

Ce v'amu pusu eu prin constructiunea aceea? O intrebare.

Candu ati videa vorbele aste scrise, despre ce a-ti putea scí ca e o intrebare? — — —

Daca nu sciti spuneti, ce e scrisu aici:

„Dintre voi si-scie astadi lectiunea bine.“

Póte fi asta intrebare? Nu póte.

Dara daca voiú pune éra pe „cine“ la inceputu póte? Atunci póte.

Care dara din tóte vorbele acelei constructiuni i da semnulu de intrebátóre? Vorb'a „cine“.

Vediuramu ca „cine“ este pronume; trebe numai sa mai scimu ca de ce classa se tiene. De cele de pana aici nu se póte tienca. Pentruce? Trebe dara sa se tiene d'o classa noua si fiindca elu si cu celelalte pronume de felulu seu esprimu o intrebare se numescu pronume intrebative séu interrogative. Pronumele intrebative sunt dara, cu care intrebamu dupa ceva, si sunt aceste: cine, care, ce.

Ce diferinția e între »care, ce« cá pronume interogativu, si »care, ce« cá pronume relativu.

Spunemi esemple de întrebuirea loru in ambe ca-surile.

Ce pronume aflí in constructiunile urmátore? Cine a facutu lumea? Ce carte citești? Ce ai disu? Care esti acolo? Vorb'a, ce ai disu, nu platesce nimica. Care scolaru e demnu de lauda? Omulu, care traesce cu necum-patare, si-scurta insusi elu viéti'a etc.

Ce articulu întrebuintiamu atunci, candu vorbimu o-taritu despre unu lucru? Articulu definitu.

Ce articulu întrebuintiamu candu vorbimu neotaritu despre unu ce? Articulu nedefinitu.

Mai tieneti minte pentruce se detara articolului numirile aceste? Numirile aceste i se detera dupa insusitatea lui, d'a esprime o cugetare despre unu lucru otaritu si neotaritu.

Cum vorbescu despre persóna in propusetiunea acésta, déca dicu: »tu ai batatu la usia«? Otaritu.

Ce s'a aratatu otaritu in acea propusetiune. Persón'a, care a batutu la usia.

Cum voiu vorbí inse despre persóna ori lucru in dicerea urmátore, candu dicu: »a batutu cineva la usia«? Neotaritu.

Ce nu amu aratatu otaritu in acea constructiune? Persón'a, care a batutu.

Care vorba representéza in constructiunea acésta pe persón'a neotarita? Vorb'a »cineva«.

Ce cuventu trebe dara sa fia acesta? Pronume.

Pentruce? Fiindca tiene locul altui cuventu.

Ce diferinția este între articolulu definitu si pronumele

„cineva“; ce diferinția e între articolulu nedefinitu și între pronumele „cineva“?

Dupa însusitatea acésta a pronumelai „cineva“, voindu a procede cá si la articolu, ce numire amu putea sa-i damu aceluia? Numirea de pronume „nedefinitu“

Asia se si numesce elu. Deci pronumele acele, la cari nu se póte sci otaritu persón'a, ori lucrulu, in locul caroru stau ele, se numescu nedefinite, (unii gramatici le dicu si generale).

Ve mai notati, ca între acestu-felu de pronume se numera urmatóarele: altu, alta; nesce; nime; nimica; nescine; niscare; cutare; atare; verce; órece; vercare, órecare; vercine, órecine; unu; altu etc.

Cate clase de pronume cunóscemu acum? Sése.

Care sunt acele?

Spuneti pe rindu tóte pronumele personale si le scrieti pe tabelele vóstre.

Totu acésta sa se faca cu tóte clasele de pronume pe rindu, cá scolarii sa si le întiparésca bine.

De care clasa de pronume se tienu fiacare din cele urmatóre? Elu, tu, ea, seu, acela, nostru, acestu, eu, care acelasi, vostru, cine, loru, voi, teu, nime, nimica etc.

Care si ce felu de pronume suntu in propusetiunile urmatóre?

Eu sum razimulu parintiloru mei. Eu te-amu vediutu, dara elu nu. Palari'a asta este a mea. Eu mergu cu tine. Voi sunteti diligenti. In scóla a mersu astadi tóte bine etc. etc.

Repetitiune. Ce este pronumele? Cate clase de pronume sunt? Ce sunt pronumele personale? Ce si care sunt pronumele posesive, demonstrative, relative intrebative, nedefinite?

Sciri scolare.

Sibiu. Anulu scolasticu 18⁵⁹/₆₀ e decursu, prin urmare esamenele pela tóte instituttele publice d'aici sunt acum incheiate. In Academi'a c. r. de drepturi acelesi incepura in 6 si finira in 28. Iuliu n.; in institutul diecesanu pedagogigo-teologicu gr. res. se tienura din ²³/₁₁ pana in ²⁹/₁₇ Iuliu; in Gimnasiulu evangeligu de c. a incepura in 2. si finira in 7 Iuliu; si in Gimnasiulu rom. cat. de statu in 25. pana 'n 27. Juniu n. — Numerulu romaniloru auditori de drepturi a fostu in tutetrele cursurile juridice de 27., din acestia absolvara estimpu 4 tineri dintre cei de mai buna sperantia, acestia cu numele sunt: DD. J. Bartolomeu, J. Tecontie, L. Piposiu, si G. Ciato. Pe anulu viitoru avemu prospecte, ca numerulu romaniloru auditori de drepturi se va urcá multu mai susu cá estu-timpu, ceeace ne imbucura fórté multu anche d'acum. — In institutul pedagogico-teologicu gr. res. d'aici fura preste totu imatriculati 113 insi, dintre cari 69 sunt auditori de studiile teologice (45 de anulu I. si 24 de anulu II.) si 44 auditori de studiile pedagogice. — Gimnasiulu evangelicu de conf. a. fu cercetatu peste-totu de 311 scolari, dintre cari 216 germani, 108 romani 16 unguri si 1 polonu, totusi pana la incheierca anulului remasera preste totu numai 278 sc. Anuntiamu cu bucuria ca si in scól'a reala de aici impreunata cu gimnasiulu evangelicu numerarem estimpu 10 scolari romani in tóte clasele; scól'a normala evangelica asemene fu cercetata si de 63 romani. Despre numerulu scolariloru din gimnasiulu rom. cat. de statu n'amu pututu sa ne informamu anche

bine, caci chiaru si program'a acelui gimnasiu tace despre acésta cu totul. Programele, atatu alu gimn. evang., catu si alu celui catol., cuprindu articuli interesatori; celu d'anteiu, de D. directoru alu gimnasiului evang. Josifu Schneider, contine in 9 côle afara de scirile scolastice unu articulu de D. Ludovicu Reissenberger „despre referintiele de plóia in Transilvani'a“, lucratu c'o silintia rara si desfasiuratu c'o acuratelia demna de tóta laud'a; progam'a gimnasiului de statu, de 2 côle, ne aduce prelunga scirile scolastice o disertatiune istorica: „Dacii si Getii in raportulu loru cu Rom'a, in timpululu dela Caju Juliu Cesare pana la imperatulu Domitianu“ subscrisu Gulielmu Schmidt, — care articulu se va continuá si in program'a anului viitoriu.

Brasiovu. Essamenele publice si impartirea premiiloru decusera la scólele romane d'aici est-timpu cu mai mare solenitate cá oricandu altadata, semnu destulu de imbucuratori, ca scól'a din anu in anu devine cá unu ce de interesu totu mai mare si la romanii nostri. La gimnasiulu romanu esamenele se tienura in 25. si 26. Juniu, éra la norma in 28. si 29. si in class'a de fete in 30. Juniu v. — D. c. r. consiliariu de scóle Dr. P. Vasiciu a presiediutu la tóte esamenele, cecace le dete o importantia cu atata mai mare. Gimnasiulu romanu fú cercetatu in anulu scolasticu decursu de 61 scolari toti romani, scól'a normala de 258 scolari si scól'a de fete de 66 fetitie. Sum'a totala 385. — Cu ocasiunea esameneloru ne imbucuraremú multu a videa esita „A dóu'a programa a gimnasiului micu romanu“ de aici compusa de multu laudatulu D. Directoru gimnasialu G. J. Munteanu si publicata cu spelele generosului D. Protopopu primariu J. Popasu. Cuprinsulu programei este „I. Incercare spre a stavili unu principu pentru ortografi'a romana“, pe care si noi amu

indresnitú alu publicá in fasciór'a de fație dupa totu cuprinsulu lui, voindu a-i dá o latire cu atata mai mare in publiculu nostru; „II. cateva date din cronic'a diecenara a gimnasiului“ si „III. sciri scolastice“. Aru fi de doritu, cá asemenea programa sa póta esi in totu anulu.

Campeni. Scimu, ca onor. publicu cititoriu alu Gazetei nóstre va fi curiosu a sci, óre cu ce resultatu s'a efeptuitu momentósa cuventare a Dlui pretore din cerculu Abrudului LEONTINU LUCCHI (publicata in Fóia Gazetei Nr. 8 din a. 1860*) adresata in 11 Februariu a. c. catra representantii comuneloru muntene de aici, in privintia sistemisarei unui fondu gimnasialu. — Deci se referamu cele urmatóre:

Lumea intréga scie si istoria ni martora, catu durerosu fu trecutul romaniloru. Candu cugeta cineva tóte fazele de suferintie si nefericiri prin care trecu poporulu romanu, se mira, cum acestu poporu mai viédia in contra atatoru loviri si incercari amare ale sórtei, cum in fine pre pamentulu si patria sa lipsitu de totu dreptulu civilu si politicu mai potú esista. — Romanulu prin atatea dureri si apasari ale trecutulu supusu, eschisu dela tóte calile conducátore la luminare si propasire, romanulu persecutatu, dispretiuitu si calumniaitu de toti, fù tare totusi in credintia si curagiulu seu credite dela gloriosii sei strabuni, prin care 'si tienù cu barbatia spiritulu nationalitatei si prin multimea de viscole ale trecutulu, asia, incatu adi, la intrebarea: ce esti? maretiu raspunde: „romanu,“ ca si ordiniora strabunii sei „*civis romanus sum.*“ — Acum scie bine romanulu — déca gloriosulu nostru monarchu ia garantatu si lui. egalitate

*) Si de acolo publicata si in a 2-a brosiura a „Amicului scólei“ pag. 120.

facia cu celelalte conatiumi; — ca si pentru densulu a rezervatu Ddieulu tuturoru natiuniloru unu venitoriu mai frumosu, unu venitoriu, care sei vindece ranele si sei recompenseze relele trecutului; ca romanii de cate ori li se dedera ocaasiunii dovedira, ca densii forméza unu populu plinu de viétia, prin urmare e si destinatulu pentru unu venitoriu mai bunu.

La anulu 1848 si 1849 aratara Europei, ma lumei intregi, ca in peptulu loru jace virtute si eroismu, aratara dicu lumei ca si densii deve sa se numere intre natiunile civilisate, si sunt demni de a purta faimosulu nume „romanu“.

Dica acum inimicii si impilatorii propasirei nóstre nationale: romanulu — e — *profanum vulgus*, romanulu e „prostu“, romanulu nu are aplicare spre inaintare, eata esemplulu aci.

Romanii munteni de aici dovedira acésta de nou cu unu actu stralucitu pentru istoria loru, prin care fecere se triumfe momentósa cuventare a Dlui pretore L. L. adresa ta catra densii, din care si a cunoscutu trebuintia cea mare a sistemisarei unui fondu pentru redicarea unui gimnasiu mare in mediuloculu loru, in Campeni.

In 11. Februaru si 10. Martiu st. n. aratara inimiciloru sei de cultura indemnululu de regenerare, viétia si prosperare, ma chiaru fecere unu pasu spre venitoriu, care are de a 'lu saluta intreg'a natiune.

In 11. Februaru a. c. comunele muntene unanimu se dechiarara a concurge la fondulu gimnasialu proieptatu cu jumetate din imprumutulu datu statului, ma comuna Campeni cu capitalulu intregu de 3000 fr. m. c.; comuna Ciertegie cu capitalulu intregu de 1000 fr. m. c. — si asia substantia de facia a fondului propusu, astadi numera 22,070 fr. m. c., la care capitalulu voru se concura si

interesele din 1. Ianuarie 1855 (speram, ca ce comuna orasiana Abrudu, apoi Rosia de munte si Abrudsatulu ca comune comulativu nu au facutu, voru face la tempulu seu ca private). Frumosu capitalu, dar inca tare de parte ca interesulu se póta corespunde recerintieloru unui gimnasiu; inse speram, ca se voru afla barbati in romanime, care acestu propusu alu nostru — dupa ce se va confirma de catra in. c. r. gubernu — 'lu voru sprijini, si nimine si va retrace banulu dela acestu lucru mantuitoriu pentru toti.

Armoni'a si bun'a intielegere care au domnitu intre noi monteni, póte servi de modelu la toti romanii. La propusulu, ca gimnasiulu se fia de relegea. gr. orientala conformu cu proportiunea populatiunei de acésta relege, — romanii de relegea unita reflectara „se fia gimnasiulu de veruce relege, numai se fia romanescu, ca a sositu séu va sosi si acelu tempu, in care va reinvia buna intielegere, si armonia fratiésca intre romani, de si sórtea iau impartitu in doua confesiuni; veniva si acelu tempu, candu romanii in lucruri folositoare natiunei voru fi una, infratiti trupesce si sufletesce: — deci fia gimnasiulu de relegea gr. orientala, fia pariteticu, ca totusi ca romanescu e alu nostru alu tuturor.

Acestu actu maretiu alu munteniloru nostri se subscrise in 10. Martiu a. c. s. n., candu in memoria acestei dile glorióse pentru noi muntenii in 11. Martiu se tienù in biserica gr. orientala de aici un „*Te Deum*“, apoi dupa finirea santei liturgii protopopulu tractului de relegea gr. orientale D. Ioane Patitia rosti o cuventare plina de entusiasm, prin care arata, ca asiedieminte de cultura si propasire cere astadi dela noi natiunea si presentulu, — ca singuru numai aceste potu scapa poporulu lui Israilu din sclavia Egiptului. Cuventarea aceasta a inmoiatu inimele tuturor, catu se para omului, ca au ajunsu epoca fericirei

comune, candu va fi numai o turma si unu pastoru.“ — *)
Pre urma sub conducerea Dlui protopopu onorariu greco-
cat. Nicolau Begnescu se intonà: Imnulul popularu.

In onorea acestei dile judele localu D. Nicol. Szabó dede unu prandiu stralucitu, la care luara parte toti reprezentantii comunelor muntene. La masa se redicara toaste fórte insufletitóre pentru indelungata viétia a augustului nostru IMPERATU, pentru intréga casa austriaca, pentru Serenitatea Sa Principele gubernatoru, si in fine pentru pretorulu cercului D. L. Lucchi, pre care 'lu alese prevedintia se fia conducatoriu la acestulucru maretiu, castigandusi inaintea nóstra si chiaru a natiunei nume nemuritoriu.

Acum numai la lucru, fratiloru munteni! — caci de acum vi sa deschide cale de regenerare, care cauta se ve duca la acelu viitoriu de progresu si fericire ce ati doritu asia delungatu. — La lucru si inainte romaniloru munteni! si apoi fiti convinsi, ca atotuputerniculu, care ne au parstratu pene astadi nu ne va parasi nici de acum. — Urmati disa Domnului pretore L. Lucchi „neintielegere si discordia se nu domnésca intre voi, ci armonia fratiésca in tóte lucrarile vóstre si Dumnedieu ne va ajuta.“

La lucru dar' si la frontu, ve dicu, munteniloru inca odata — ca fapta vóstra straluce de essemplu de reinfratire si intielesu bunu pentru intrég'a natiune.

G. Ioanette,

Dir „Fói'a pentru minte etc.“

De pe Muresiu. Promitiendune, ca in rubric'a, „sciri scolastice“ veti binevoi a dá locu la totu ce se 'ntempla mai insemnatoriu in sfer'a scóleloru romane, indresnescu a ve incunosciintia si eu despre o fapta nobila plinita anche in Januariu a. c., cu rugare cá s'o treceti si in colónele „Amicului“ spre sciintia si imitarea altora.

*) Pecatu, ca cuventarea aceea nu se publica!

Domnulu Protopopu alu tractului Gurghiului Stefanu Branea e cunoscutu pe locurile nóstre, si din cele trecute in publicu si p'airea, de unulu din cei mai zelosi barbati pentru biserica si scóla, ingrigirea caroru tiene de chiamarea sa in tractulu lui incredintiatu. D'ntre ficele de buna sperantia ale Dlui Protopopu cea mai mica, Elisaveta, reposà in versta abia de 9 luni. D. Protopopu numitu, parte spre a vecinici numele reposatei sale fiice, parte spre a folosi scólei comunale a Maiereului, a depusu in 22. Ianuaru a. c. unu capitalu de 50 fi. v. a., cu scopu, cá acela sub nume de „Monumentu alu Elisavetei Branea“ sa fructifice pana in restimpu de 18 ani. Dela 18 ani incolo din interesele capitalului ce va fi atunci sa se provada in totu anulu cu carti scolastice tóte fetitiile de scóla ale Maiereului, si ce va mai prisosi sa se adaoge totdeuna earasi la capitalu. Inspectorulu scolaru mirénu este insarcinatu a dá in totu anulu in dio'a de 22. Ianuaru socoteala despre fructificarea si starea acestui capitalu directiunei scolare locale, acésta inspectoratului districtualu scolaru, éra acesta trecandu sócotel'a si in protocólele archivei districtuale scolare va avea a o asterne totodata si supremei inspectiuni scolare diecesane in totu anulu.

Capitalulu acestu adeveratu nu e mare acum, inse cu privire la scopulu spre care e infintiatu; la anii 18 catu are sa fructifice neatinsu, adaogenduse adica interesele si interesele de interese totu la capitalu; si in fine cu privire la puterea ce revarsa asemene exemple si asupra altora, de cari anche se voru mai aflá, cari sa mai marésca capitalulu prin adaose nóue: putemu dice totusi, ca e o fapta fórte maretia din partea Dlui Protopopu si o bunatate din cele mai mari pentru scól'a si comun'a Maiereului. Chiaru si pana acum suntemu norocosi a videa rezultate bune aduse prin fapt'a acésta laudabila. D. negotiatoriu

Petru Pamfiliu, in urm'a repozarîi unei liice a D-Sale a depusu la capitalulu numitu anche unu adaosu de 10 fl. v. a., sunt dara pana acum 60 fl., ce au se fructifice, si avemu cea mai buna sperantia, ca la tôte ocasiunile d'aceste se va mai sporî capitalulu nostru prin adaose din partea buniloru nostri crestini.

Aducendu aceste la cunoscintia publica, voimu a ne implinî a santa datorita, precum si a aduce stimabilului D. Protopopu desnumitu cea mai ferbinte multumita pentru acesta fapta a sa filantropica in numele comunei Maieru si alu acelu mare numeru de fetitie de scôla, cari se va impartasi pe toldeuna de bunatatea acestui asiedimentu.

Asia putem a pregati unu viitoriu bunu pentru scôlele nôstre; asia amu puté sa avantamu la starea de inflorire tôte asiediemintele nôstre si prin ele insasi natiunea nôstra; asia se inaltara la buna-starea de acum in mai multe privintie si compatriotii unguri si sasi, caroru vedi bine le-a datu mai bine man'a decatu nôue, celoru imbranciti in catusiele servitutei in timpii trecuti; éra astadi si d'acum inainte, bucurandune prin bunatatea augustului nostru Imperatu de tôte drepturile cá si alte popóre — asia vom si procede si noi in cele ce ducu la adeverata fericire nationala. Deci sa intemeiamu fonduri scolare de tóta sém'a, mici si mari, pe unde cum putemu, cá sa deschidemu intrata culturei si civilisatiunei la poporulu nostru. Miculu si cu atatu mai frumosulu esemplu, ce dete ansa la aceste sire, este o puterósa dovéda, ca fundatiuni d'aceste sunt infintiable chiaru si pe sate, numai voia sa fia si conductoru credintiosi.

J. S.

Ordinatiuni.

Ordinatiunea in. Ministiriu de cultu si instructiune
din 23. Marte 1855,
prin care se defige numerulu de clase in scólele centrale
(normale) si se regula instructiunea ce este a se dá in
acelesi.

Spre a regulá instructiunea in scólele publice centrale intr'unu modu corespundietoriu progresului de pana acum, totodata spre a impartí cu scopu timpulu intre intrarea in aceste scóle si trecerea la viéti'a practica ori in scólele de medilocú (gimnasii si scóle reale) pentru cultur'a tinerimei, si a dá o staveritate regulata dispušetioniloru facute anche si pan'acum la cele mai multe din numitele scóle din urginti'a trebuintieloru aflatóre, se ordinéza:

§. 1. Fiacare scóla centrala publica este a se intocmi cu inceperea anului scolasticu 18⁵⁵/₅₆ cá scóla centrala de patru classe si a se numí astufelu. Unde si pan'acum s'a aflatu cate patru despartiaminte de clase, cá despartiamentu de sus si de jos alu clasei antei, si apoi cá classa a dóu'a si a trei'a, acolo despartiamentulu de jos alu clasei antei (clasei elementare) va formá clas'a I., despartiamentulu de sus (clas'a antei) clas'a II., clas'a adóu'a de pan'acum clas'a III. si a trei'a classa de pan'acum clas'a a IV. a scólei centrale.

§. 2. De obiecte de instructiune pentru scóla centrala de patru clase remanu totu cele de pan'acum, adica: doctrin'a religiunei, invetiamentulu de limba (adica: citire, gramatica, ortografia, deprindere in espresiunea cugetarii prin rostu si prin scrisu), scrierea si calcululu;

cantarea este a se deprinde in tóte scólele si unde iérta impregiurarile sa se introduca si desemnulu.

§. 3. Doctrin'a séu invetiatur'a relegei (d'impreuna cu istori'a biblica si esplicatiunea evangeliiloru) este a se predá dupa cartile (manualele) de invetiatura ce se afla acum. Istori'a biblica, pe unde se va aflá cu scopu, se póte incepe anche in III. clasa, splicatiunea evangeliiloru se tiene de a IV. clasa.

Pentru invetiatur'a relegei sunt a se defige in clas'a I. de comunu 2 óre, intr'a II. si III. clasa cate patru, intr'a IV. clasa 5 óre (pe septemana), din cari in clas'a I. o óra, in a II. si a III. clasa cate dóue si in a IV. clasa trei óre se vinu pe sam'a catechetului, in celelalte óre de invetiatura invetiatorulu de clasa are sa repeteze cu scolarii cele esplicate de catechetu, daca, mai virtosu la acele scóle capitale, unde sunt catecheti anume, nu cumva se vor puté insarciná insusi catechetii si cu repetitiunea acésta, ce mai cu sama in clasele de sus este fórté de doritu.

§. 4. Cartile de invetiatura pentru invetiamentulu de limba sunt:

in clas'a I. ABCdariulu,
 „ „ II. antei'a carte de limba si de lectura,
 „ „ III. adóu'a carte de limba si de lectura,
 „ „ IV. a trei'a carte de lectura prelenga gramatic'a ce este lenga ea.

Invetiamentulu acestu incepe in clas'a I. cu invetiarea sonoriloru si cu silabarea si inaintéza prelenga deprinderi necurmata in contemplatiuni si limba pana la citirea buna mecanica a tuturoru soiuriloru de tipariu din ABCdariu, unde scolarii sunt a se face atenti la diferitele sonuri, la prelungirea, accentuirea si insemnmentulu loru, apoi la semnele deosebitóre ce vinu inainte si la intrebuirea litereloru mari

incepetóre. Poesiile si naratiunile cuprinse in ABCdarius sunt a se folosí spre deprinderea memoriei.

In clas'a II. prelunga deprindere mecanica in citire, mai trebe nisiutu si la accentuatiune drépta prin conducerea copiiloru la intielegerea celoru citice in privinti'a reala, unde totusi tóte esplicatiunile préintinse si trecatóre peste puterea intielegitiva a copiiloru trebuescu încungiu-rate. In privintia gramaticala si ortografica sunt a se apropriá „deprinderile gramaticale“ venite inainte sub acésta numire in cartea de lectura. Spre deprinderea memoriei sa se folosésca materialulu cartii de lectura.

In clas'a III. trebue continuate deprinderile întru perfectiunarea citirei curente si bune, splicatiunile verbale si reale, precum si deprinderile memoriei; — in cele gramaticale, stilistice si ortografice, este a se purcede mai departe, pana unde ajunge indreptariulu cartii de limba si de lectura.

Tient'a clasei a IV. este: intielegere perfecta a celoru citite in privintia reala si limbistica, cunoscintia deplina a partiloru vorbirei, a structurei gramaticale si sintetice a limbei instructive, analiza drépta si curenta, formarea si contragerea propusetiuniloru, si astfelu capacitatea deplina a scolariloru spre invetiarea altei limbi straine. Din stilistica sunt a se compune descriptiuni, naratiuni, epistole, si totu felulu de chartii de trebuintia comuna; in cele ortografice este a nisiú la o deprindere drépta si curenta a modului de scriere introdusu, prelunga drépta intrebuire a semneloru distinctive. Materi'a spre deprinderea memoriei este cea din legendariu.

Pentru invetiamentulu de limba sunt a se luá de regula in clas'a I. 12 óre, in clas'a II. si III. cate 10 óre si in clas'a IV. 9 óre pe septemana, din cari in deosebita

considerare a citirei drepte si curente sunt a se intrebuintiá spre acésta:

in clas'a II. 4,

„ „ III. 3 si

„ „ IV. 2 óre,

éra pentru gramatica d'impreuna cu ortografia si expresiunea cugetarii in scrisu:

in clas'a II. 3,

„ „ III si IV. cate 4 óre,

in fine pentru partea reala in fiacare din cele trei clase numite 3 óre.

Prelenga limb'a instructiva (matern'a) este a se invetiá in órele prescrise pentru invetiamentul de limba a dóu'a limba provinciala dupa mesur'a trebuintieloru recunoscute si dupa ordinantiele custatóre ori care se voru mai emite pe viitoriu, astu-felu, cá aceeași din candu in candu sa se póta intrebuintiá de limba instructiva celu puçinu la unele obiecte de invetiatura.

Acésta e disu anume despre limb'a nemtiésca in acele scóle, unde aceeași nu este limb'a instructiva, ci ocupa locul de adóu'a limba provinciala.

§. 5. La invetiamentul scrierei este a se privi peste totu la o scrisóre de mana, sigura, usiuoru de cititu, placuta si curenta.

Invetiamentul acestu incepe cu scrierea limbei instructive (materne), in clas'a I. se intinde pana la scrierea de vorbe si constructiuni mici, in a II. clasa pana la scrierea constructiuniloru mai lungi, in a III. clasa se mai adaoge apoi invetiarea celorlalte specii de caractere (litere) usitate (a scripturei curente ori latine, daca nu cumva e césta ori ceea scriptur'a limbei instructive), intr'a IV. clasa se continua deprinderile cu acele specii de caractere.

Pentru invetiarea scrisului sunt a se intrebuintia in fiacare clasa cate 3 ori 4 ore pe septemana.

§. 6. Invetiatur'a calcularii — aritmetic'a — este a se predá in fia care clasa dupa cartile de invetiatura si ajutatóre, ce sunt prescrise, de regula in 4 ore pe septemana.

In clas'a I. copii sa se faca cunoscuti in modu contemplativu cu numerii si sa se deprinda in numerare sigura si fluenta inainte si indereptu cu 1, 2, 3, 4 pana la 10, dela 1 pana la 100, in citirea si scrierea numeriloru dela 1 pana la 100, in cunóscerea fiorinului si a partiloru lui si numirile loru, a punctului si a partiloru lui si a mesuriloru celoru mai usitate.

In clas'a II. prelenga continuarea in cunóscerea si preceperea numeriloru urmatori mai mari, se voru deprinde scolarii bine in cele patru specii atatu prin rostu (calculu din minte) catu si prin scrisu (calculu cu cifre) cu esemple usióre. — In clas'a III. calcululu va stá intru citirea si scrierea numeriloru, in deprindere si aplicare continuata a celoru patru specii si adica cu numeri d'unu nume si de mai multe nume, in cunóscerea si aplicarea jumatatiloru si a triereloru (a trei'a parte de intregimi) si a altoru franturi ce vinu mai desu in viétia (tóte aceste prin rostu si prin scrisu).

In a IV. clasa este a se aduce la perfectiune gibacia citirii, scrierii si preceperii numeriloru mai mari precum si a calcululu cu numeri de unu nume si de mai multe nume, a se continuá deprinderile cu frangeri comune dupa cele patru specii de calculare si a se luá inainte in modu intielegibilu si aplicabilu la viétia practica invetiatur'a despre reporturi cu proportiunea simpla si compusa.

§. 7. Cantarea de regula este a se deprinde de fiacare invetiatoriu in clas'a sa in dóue jumatati de óra

pe septemana, si a o duce aceeași pana la deprindere regulata in cantarile bisericesci usitate și a unoru imne bune de scóla si populare. La esercitiulu, mai virtosu in cantarile bisericesci, se potu aduná in órele de cantare si mai multe clase la unu locu, si in locurile unde sunt si cursuri preparadiale potu sa iá aici parte si candidatii de invetiatoria.

§. 8. Desemnulu in totu localu, unde referintiele scolare concedu si vedescu trebuintia, sa se introduca in clas'a a IV. si sa se puna in legatura profitabila cu totalulu invetiamentulu.

§. 9. Se tiene mai departe de problem'a scólei centrale de 4 clase, a-si adapá scolarii in cunostiintiele neaparate si mai insemnabile din sciint'ia naturei si despre patria; acésta totusi n'are d'a se face in óre de instructiune anumite, ci prin lamurirea materiei relative in legendariile prescise la invetiarea cilitulu, prin naratiuni ocazionale, precum si prin invederarea obiecteloru si prin aratarea aparintieloru in natura.

§. 10 A mai introduce in scóla si alte obiecte de invetiatura afara de cele numite pana aici, si a folosi alte carti de invetiatura, afara de cele prescise ori aprobate, nu este iertatu, decatu numai prin vr'o deosebita concedere a Ministeriului.

§. 11. Pe bas'a acestoru determinatiuni este a se defige pentru fiacare scóla centrala unu planu de prelectiune cu impartiefa óreloru.

Cu privire la referintiele speciale ale singulareloru scóle centrale se concede a mai inmultí ori impușiná in mesura corespondietóre órele determinate mai sus pentru singuraticele obiecte de invetiatura, prelenga drépta considerare a scopului prefiptu pentru fiacare obiectu si cu privire la propasirea scolariloru; totusi numerulu óreloru de invetiatura

pentru o clasa de regula sa nu se scada sub 20 si sa nu se urce peste 24 pe septemana.

Pe unde inse, in considerarea deosebitelor imprejurari, s'a priimitu cu voi'a Ministeriului unu numeru mai mare de ore de invetiatura pe septemana decum e maximulu de susu, acela are sa remana precum e acceptatu, daca cumva mai tardiu vre o schimbare a relatiunilor acestora nu va concede o impučinare amesurata a acelui numeru de ore.

§. 12. Priimirea scolariloru in scól'a centrala de patru clase se póte face de regula numai cu inceputulu anului scolasticu; o priimire de dóue ori pe anu se concede numai la acele scóle centrale, cari representéza totodata si scól'a parochiala, si si aici numai pentru clas'a I. Promotiunea scolariloru in clase mai inalte se face numai cu inceputulu anului scolasticu. by Library Cluj

§. 13. Anulu scolasticu pentru scólele centrale de patru clase incepe pretulinde deodata cu alu gimnasiiloru.

§. 14. Impartirca de pana acum a anului scolasticu in dóue semestre este a se tiené si d'acinainte si cu finitulu semestrului anteu a se tiené unu esamenu in fiacare c'asa cu scopu, d'a face o socotintia despre silintiele invetiatoriloru, despre progresulu singuraticeloru clase, despre diliginti'a scolariloru si despre starea totala a invetiamentului. Tóte alte mesuri, ce nu atientu la scopulu acesta, au se intreremana; nici impartirea de premii dupa semestrulu anteu n'are locu. La esamenele aste sunt a se chiamá numai autoritatile scolare mai d'aprópe; parintiloru, tutoriloru si rudeniiloru scolariloru anche le este iertatu sa ia aici parte. Cu finea examenului sa se citésca scolariloru clasificatiunea.

Esamenele p u b l i c e s o l e m n e cu impartire de premii se voru face numai cu incheierea anului scolasticu.

§. 15. Atestatele scolastice, daca nu cumva vor fi prescrise modele deosebite basate pe referentie proprii, se voru face dupa formularele ce urmèza aici cã suplementu, dupa rubricile ce se vedu acolo trebue a se întocmi in esintia si catalógele de scóla.

§. 16. In privintia dreptei clasificari, mai virtosu la acele scóle centrale, cari sunt totodata scóle parohiale si cã unele cã aceste sunt scóle de datorintia (Pflichtschulen, pe care adica o comuna cauta, e datóre sa le infintiedie si sustiena), nu trebe a se perde din vedere, ca scól'a populara nu e numai unu asiedimentu de instructiune, ci si de educatiune, ca ea are sa priimèasca pe toti copii buni de scóla cari tienu de cerculu ei, sa staruiesca pentru cultur'a acelora morala-religiósa, si prin urmare are sa iá in socotintia nunumai cunoscintiele si desteritatile acelora, ci si probele de religiositate si moralitate adeverata, ce le vor fi depusu aceia. Din asemene punctu de vedere mutarea unui scolaru din o clasa mai de josu in cea urmátóre mai inalta nu pote fi conditionata eschisivu prin not'a de progresu din singuraticele obiecte, caci scolarii inainte de trecerea virstei de scóla (daca accia nu voru intrá cumva in gimnasii si scóle reale) nici nu se potu dimite dela scóla, nici a se osindí, d'a remané pururea între incepetori. In asta privintia este dara a se urmá in cele d'antei dóue clase de josu, adeveratu, conscientiosu, totusi cu mai mica asprime decatu in clas'a III., — din care scolarii au sa tréca in clas'a cea din urma, si decatu in a IV., din care trecu multi scolari la studiile gimnasiale si reale.

§. 17. Mutarea invetiatorilor cu scolarii loru prin tóte ori totusi prin órecate clase, este d'a se introduce in totu loculu, unde aceea, dupa acomodarea individuala a invetiatoriloru si dupa celelalte relatiuni ale

scólei, se vede a fi de folosu adevveratu pentru scopulu scólei. Dreptaceea, deórece la aplicarea invetiatoriloru in singuraticele clase avem a ne orientá numai dupa capacitatea îndividuala a acelorasi, pe viitoriu invetiatorii, pe unde impregiarile nu ceru neaperatu o abatere, sa nu se mai denumésca pe clase otarite, ci pentru scól'a centrala respectiva.

§. 18. Prin determinatiunile de făcie nu se conditionéza denumirea de patru invetiatori ordinari, ci acolo, unde si pana acum a fostu, potu a se intrebuintá mai departe si subinvetiatori.

§. 19. Acele scóle centrale séu normale, intocmite altufelu dupa prescise, inse cari au numai trei incaperi de invetiatu si totatati invetiatori, prin urmare in fapta au numai trei clase, sunt a se privi, dupa determinatiunile acestei ordinatiuni, pana la organizarea loru deplina, intocma cu scólele centrale de patru clase, cu acea obligatiune, cá in instructiune sa urmeze scopulu desiftu pentru cele din urma. Aceasi se intielege si despre scólele capitale parohiale intocmite prin concederea dregatoriiloru, aiba ele trei ori patru despartiamente de clase c'unu asemenea numeru de incaperi.

§. 20. La cele patru clase ale scólei centrale nu este iertatu a se mai adaoge nóue despartiamente de clase cu incaperi proprii. astu-modu, cá acelesi sa formeze clase nóue subordonate. Daca numerulu scolariloru din clase singuratice va cresce asia de insemnatu, încatu dupa prescriptu e de trebuintia o impartire a acelorasi in dóue incaperi, atunci trebue a se intocmi clase paralele.

§. 21. Scólele triviale au, de regula, d'a resolvá deplinu problem'a celoru trei clase mai dejos ale scóleloru centrale astu-modu, cá scolarii, cari a absolvatu cu succesu

bunu scól'a triviala, sa póta trece in a IV. clasa a scólei centrale.

§ 22. Priimirea in clas'a anteiu a unui gimnasiu ori a unei scóle reale mici, si daca va cercetá celu de priimitu scól'a si si daca va cere a se inscrie numai cá scolaru privatu, pe viitoriu nu se va mai concede nimunui, care nu se va legitimá c'unu atestatu indestulitoriu despre depusulu esamenu din clas'a IV. a scólei centrale.

§. 23. Prin modificatiunile ce resulta din acésta norma si anume cari taja in §§. 31, 33, 77, 78, 86, 89 n. ff. si 106, nu se schimba intru nemica celalalte dispu-setiuni ale regulamentului politicu scolaru in privinti'a scóleloru centrale, ci remanu in deplina putere; unde vine a se 'ntielege de sine ca raporturile acelorasi la singuraticele clase sunt a se luá dupa impartirea si insemnarea noua a acestora.

Formulare de atestate scolastice pentru scól'a centrala de 4 clase:

Nr.

Atestatu scolasticu.

N. N. nascutu in de ani, de religiunea scolaru (scolara) de a clasa, a cercetatu invetiamentulu publicu de scóla in semestrulu anulu scolasticu 18 , a avutu purtare morala si prelunga capacitate si intrebuintiare a invetiatu obiectele prescise in modulu urmatoriu:

(Pentru clas'a I.)

Anteiele concepte de religiune
Limb'a si citirea mecanica
Elemente de limb'a
Elemente de Aritmetica
Elemente de scriere

(Pentru clas'a II.)

Invetiatur'a relegii
Limb'a si adica:
Citirea
Gramatic'a
Ortografi'a
Limb'a
Calcululu
Caligrafi'a

(Pentru clas'a III.)

Invetiatur'a relegii si istori'a biblica
Limba si adica:
Citirea
Gramatic'a
Ortografi'a
Espresiunea cugetarii prin rostu si inserisu
Limb'a
Calcululu
Caligrafi'a

(Pentru clas'a IV.)

Invetiatur'a relegii d'impreuna cu istori'a biblica si evangeliile
Limb'a si adica:
Citirea
Gramatic'a
Ortografi'a
Espresiunea cugetarii prin rostu si in scrisu
Limb'a
Calcululu
Caligrafi'a
Desemnulu

Scolariulu (scólar'a) acestu e demnu asiadara d'a fii promovatu
in clas'a

Scól'a centrala (capitala) din in 18 . . .

N. N.
Directoru.

N. N.
Caticetu.
N. N.
invetiatoru.

Dupa acésta ordinatiune dara sunt sa se reguleze si organizeze scólele centrale séu capitale, cá sa póta corespunde scopului pentru care au sa se infiintieze. De vomu privi mai aduncu in tóte dispusetiunile acestei ordinatiuni fara prejuditiu si patima, ne vomu convinge, ca ele tientescu intr'acolo, cá sa formeze cetatieni cu cunoscintie folositoare, nu prea inmultite, dara totusi destule cá sa pasiasca omulu in viét'ia practica cetatiana si sa le scia aplicá la orice chiamare va imbraiosia; de aceea aceste scóle se numescu si „scóle cetatiene“. Lipsindu dara la romani, mai alesu la acesti din Transilvani'a clas'a acésta de patrioti, adica clas'a cetatiana, nu putemu destulu sva-tuí si indemná la infiintiarea acestoru scóle, fiindu convinsi, ca numai atunci vom putea propasi cu sporu, deaca vomu avea celu puçinu cate un'a astfelu de scóla in fiecare distrietu scolaru (protopopiatu). Si catu de usioru am putea avea, deaca neamú convinge din destulu si sinceru de lips'a loru si am staruí din tóte parti cu totu felulu de medilóce la infiintiarea loru, cu atatu mai virtosu, fiindca din partea inaltului Guvernu, avemu deplina convingere, nu ne-ar lipsi spriginirea si ajutoriulu cuvenitu !

V a r i e t a t i.

Mai multe.

Scire imbucuratóre in privinti'a ortografiei noastre. Precum amu intielesu din isvóre sigure sa fi venitu din partea inaltului Ministeriu unu proiectu de ortografia romana cu litere strabune la inalt'a nóstra Locutiintia

cu aceea, că sa se conchiame o comisiune din cei mai de frunte barbati romani de specialitatea acésta, carii sa desbata obiectulu acestu si sa stabileze o ortografia buna cu litere, ce aru fi apoi a se adoptá de catra toti. — Astadi, candu trebuinti'a e ardienda d'a naintá si noi mai multu in sciintie, candu cerculu intrebuintiarii limbei nóstre iá o dimensiune totu mai mare, candu kirileloru li se tiene — lauda lui Ddiu! — lumin'a, e venitu intr'adeveru timpulu, cá sa ne apropiemu parerile si sa ne unimu a stabili o ortografia cu strabune adoptabila de natiunea tóta. Inaltulu Guvernu, pururea staruitoriu de binele nostru, vine si aici a ne 'ntinde mana de parinte conducátore la tient'a dorita. Speramu, sa videmu din pasulu acesta binecuventatu unu resultatu bunu!

Cautarea cartiloru romane; intreprinderi literarie. De cateva septemani incóce, mai virtosu dela esirea ordinatiunei pentru intrebuintiarea si a limbei romane cu partitele pela oficiolate, se cauta cartile romane, mai cu sama gramaticcele, dialogurile, lesicónele, cá piperiulu. Din multe parti a le monarchiei vinu scrisori la libreriile d'aici sa tramita totu ce voru putea aduná romanescu, caci face trebuintia. — D. S. Petri, profesoru de limba in gimnasiulu evang. de conf. augs. d'aici, deschide in septembre viitoru unu cursu de limb'a romana pentru crescuti, prelunga onorariu micu de 2 fiorini pe luna; totu acelasi are de scopu a dá la tipariu unu vocabulariu mai micu germano-romanu spre folosulu celoru ce invéltia romanescé; pecatu numai, ca DSA, daca e dreptu ce audimu, statare prelunga aceea, cá sa si-lu tiparésca cu slove kirile. — Cá unu semnu inbucátoriu impartasimu mai departe, ca aici pana si librerii si tipografii incepu a veni acum la convingere, ca cu kirile „slabe trebi“ se mai potu face in viitoriu. Numai in dilele aceste ne spuse unulu,

ca pe viitoriu nu mai primesce a se tipări cu kirile nimica in tipografi'a lui. Éta ce puternicu e spiritulu timpului! — Asemene este a se pune sub téscu unu lessiconu completu romano-germanu in formatu portativu si cu litere strabune de D. Sava Popoviciu Barcianu, in tipografi'a lui T. Steinhaussen. D. S. promisese adica unu asemene lessiconu anche in prefaçi'a gramaticei romane pentru germani de DSa, si intr'adeveru e si timpul celu mai favorabilu acum d'a pasí cu elu in publicu; succesu bunu!

O societate de ajutorintia pentru literati s'a infiintiatu in Vien'a, a carei scopu este a intinde ajutorintia scriitoriloru si jurnalistiloru lipsiti. Jurnalulu magiaru „Pesti Naplo« intr'unulu din numerii sei din anulu trecutu a provocatu pe magiari la formare de asemenea asociatiuni, si vorbele lui n'a resunatu in desiertu, caci magiarii numai decatu i-a si urmatu in mai multe parti. Jurnalulu acela dicea atunci intre altele: „Infiintiarea de institute binefacátore, nunumai in statele crestine, dara nici la mohamedani nu e oprita: acésta e mai multu decatu fapta crestinésca, este curatu umana“.

Tiparirea bibliei in Angli'a. In tíer'a numita se tiparescu pe anu cá la trei milióne bibliei, ce se tramitu in tóte partile lumei. Cele mai corecte sunt, care se tiparescu in Oxford, si sunt destinate pentru Americ'a. Dupa biblia, cartile ce se tiparescu in mai mare numeru, sunt opurile lui Shakespeare, din cari se trece pe anu la 20,000 esemplare.

Opu istoricu in limb'a turcésca. In a patr'a siedintia científica a societatei maseului ardelénu din Clusiu s'a cititu o scrisóre a compatriotului Armin Vambéry dela Constantinopole, prin care acesta face cunoscutu unu tomu din opulu istoriografului tureu Ferudin bey, ce mai cu

sama pentru istori'a Transilvaniei e de mare importantia. D. Vambéry, in urm'a sacrificarii Dlui Carolu Vélies, a si procuratu pe sam'a museului ardelenu unu esemplaru din opulu numitu.

Cartea notariului lui Bela. Scimu, ca intre is-vórale de istoria pentru Ungari'a si Transilvani'a se numera tare si „cartea notariului anonimu alu lui Bela“, scrisa altufelu cu multa partinire; acum aflamu, ca opulu acesta a esitu in traducere unгурésca de Carolu Szabo si a aflu astufelu de trecere, incatu in scurtu timpu editiunea antea se vendù, si asia in septemanile aceste esi si in adóu'a editiune in Ungari'a. Partiuu lui 1 fl. v. a.

Unu esemplu bunu. Conte magiaru Pavelu Esterházi s'a determinatu a dá pentru spriginirea si in florirea literaturii magiare pe anu cate 2000 fl.

Statisticu. Productiunea anuala a agronomiei in Austri'a se pretiuesce la 2500 milióne fl.

S'a computatu, ca pentru anuntiuri de totu felulu se platesce in Viena pe tóta dio'a o summa cá de 20,000 fl.

Pentru illuminarea publica sunt in Vien'a 6000 lumini de gasu, pe cari se cheltue pe anu una summa de 280,000 fl.

Intréga ari'a Monarchiei austriace cuprinde 12,121 mile patrute geografice, care facu 11,591 mile patrute austriace. Din cele 116 milióne jugeri 99 milióne e pamentu intrebuintiatu spre agronomia, celelalte 17 milióne jugeri formezu suprafaçi'a neproductiva, la care totusi se socotesce si loculu celu acoperitu de drumuri, mari, riuri si canaluri. Pretiuu pamentului productivu se póte luá de 10,140 milióne fiorini, unu jugeru (à 1600 stengini patrati Vienesi) de pamentu productivu are in numeru rotundu unu pretiu medilociu de 100 fiorini. Productulu

crudu alu acestui pamentu productivu se socotesce intr'unu pretiu medilociu de 1,568,100,000 fl.

Drumurile ferecate din Austri'a cu finea anului 1859 a fostu de 543 mile. In anulu 1838 ocupau acele numai 30 mile, prin urmare in restimpu de 20 de ani se sporira cu 513 mile. Capitalulu pusu pentru acoperirea speseloru cu aceste drumuri ferecate s'apropia la 400 milióne fiorini.

Tóta puterea de aboru, ce se intrebuintiéza in Britania-mare face catu lucrulu de mana dela 400 milióne de ómeni.

In Ungari'a sunt astadi mai multe sute de institute spre inaintarea si desvoltarea puteriloru spirituale si materiale ale natiunei, din cari 92 se numera in categori'a sciintieloru si arteloru, 401 in categori'a industriei si comerciului si 156 in categori'a asiedimenteloru binefacátore.

Intregu pamentulu e locuitu cam de 1288 milióne ómeni, dintre cari 369 milióne ómeni tienu de ras'a caucasiana, 522 milióne de cea mongola, 200 mil. de cea malaica, 196 mil. de cea etiopica si 1 milionu de cea americana. Dupa religiune 335 milióne sunt crescini, 160 mil. mahomedani, 5 mil. evrei, 600 mil. asiatici si 200 mil. pagani.

In tóta Monarchi'a austriaca sunt 7139 medici civili, 5635 chirurghi si 3031 apotecari.

Londonulu, cetatea cea mai impoporata in Europ'a, care pela inceputulu seculului de-fačia n'avea tocma unu milionu intregu (958,863) de locuitori, are astadi o populatiune de 2,800.000 locuitori, asiadara cu órecate sute de mii mai multi decatu Transilvani'a intréga. Londonulu de astadi e de trei-ori asia de mare cá celu din 1801, si cuprinde o suprafačia de 121 mile patratre engl.

Bibliotece publice mai mari de 300,000 tomuri sunt in Europ'a díece: bibliotec'a imperiala din Paris cu 800.000

tomuri; museulu briticu din Londonu cu 560,000; bibliotec'a imperiala din St. Petruburgu cu 520,000; bibliotec'a regala din Berlinu cu 500,000; bibliot. regala din Minchen cu 480,000; bibliotec'a regala din Copenhaga cu 410,000; bibliotec'a imperiala din Viena cu 365,000; bibliotec'a universitatii din Gettingen cu 360,000; bibliotec'a regala din Breslau cu 350,000; bibliotec'a regala din Dresda cu 305,000 tomuri.

Ce mai totu scriu altii anche si astadi de noi?

Sub titulu: „Reisebilder aus Siebenbürgen“ a esitu de curendu o carte in tipografi'a lui T. Steinhausen de aici (Sibiiu) de D. Joane Mihailu Salzer, professoru la giunasiulu evangelicu de conf. a. in Mediasiu si membrulu mai multoru reuni. In acésta descriere a caletoriei sale facuta in unele parti ale tierii nóstre, D. Salzer in capulu I., unde vorbesce despre Biertanu, descriindu cu colori de totu frumóse pe sasi la pag. 25 trece apoi si la romani, si dice: „Romanii (Dlui folosesce numirea Walachen), adeveratu puterosi, inse trindavi si iubitori de comoditate, sunt parte crestini greco-catolici (= neuniti (?), parte romano-catolici (?) = uniti), se ocupa cu agricultur'a si prasirea de vite cornute in mesura mica si provedu servitiurile de pastori pela sasi. Tinerimea crescenda merge in totu timpulu celu mai caldurosu alu anului mai bucurosu cu vitele pela locuri grase de pasiune anche si prin opritu, decatu in intuncósele case de scó'a, si asia ómenii acestia despre religiune si un'a-alta abia sciu ceva mai multu, decatu ca ei sunt „uniti“ ori „neuniti“ (uniten oder

néuniten). Literele si scrisur'a sunt pentru ei marimi necunoscute si numai in timpurile mai nóue incepu puçini asi castigá cevasi cultura deprin scólele sasiloru“, etc. etc.

Asiadara acesti romani „trindavi“ in privintia confesionala se impartu in greco-catolici si romano-catolici; greco-catolicii se dicu cu altu cuventu neuniti si romano-catolicii — uniti. Candu amu citi aceste in vr'unu opu din Americ'a, ori macaru si numai din Angli'a, nu ne-arú puté prinde tocma acea mirare, de care furamu surprinsi candu amu trebuitu sa videmu asia ceva in scriptele unui profesor din Mediasiu, care victitesece asiadara aici intre noi, mai in mediulu Transilvaniei. Asta e antei'a óra, ca audimu de romani greco-catolici = neuniti, si romano-catolici = uniti.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dara nu este locul aici a intinde multe despre unu ce atatu de superaciosu, ci la tóte cele de sus ne marginimu in scurtu a indreptá pe D. Salzer la cele dise de Romani in opulu D-lui Josifu Alesandru baronu de Helfert intitulatu „Scól'a pepulara austriaca“, tomulu anteiu, pag. 71 — 72 (esitu in Praga 1860) si sa véda si causele pentrucare Romanii a devenitu in unele privintie la stare vaierabila, si speramu, ca apoi cu alta ocasiune va fi mai crutiatoriu de Romani.

R.

Ari'a si populatiunea imperiului rusescu.

Dupa buletinulu „academiei de Petruburg“, din cercetarile statisticului Köppen in privinti'a intinderii si a populatiunei tieriloru, ce stau sub domni'a rusésca, a esitu rezultatulu urmatoriu: imperiulu rusescu are de pre-

sentu o aria de 383,500 pana la 384,000 mile patrate; totusi in numerulu acesta nu se cuprindu si insulele cele mai mici. La acésta vine mai departe a se computá: Poloni'a cu 2320, Finlandia cu 6844 mile patrate, incatu cuprinsulu totalu alu suprafeçii tieriloru de supt sceptrulu Çarului e de 393,000 mile patrate. Populatiunea intréga se urca la numerulu de 67 $\frac{1}{2}$ milióne suflete, din cari 52,317.836 vinu pe Rusi'a, 4,852.055 pe Poloni'a, 1,636.915 pe Finlandia, 3,734.584 pe Caucasi'a, 3,778.157 pe Siberi'a apuséna si 1,088.561 pe Siberi'a resariténa, in fine in Americ'a 54.000; peste totu 67,452.108 suflete.

Celu mai betranu omu in Paris

este unu mosiu anume Harmand Davidu, ultimulu soldatu alu lui Ludovicu XV., nascutu la Richmond in 30. Novembre 1750, a trecutu acum peste 109-lea anu alu vietiei sale. Este unu omu de statura medilocia, de temperamentu vioiu. In decursulu vietiei sale cei lungi a cadut de órecate-ori in bóle grele, dara de 55 ani incóce se bucura de sanetate buna. Anchè de tineru a intratu in armat'a lui Ludovicu XV., mai tardiu in servitiurile lui Ludovicu XVI. si ale republicei pana in anulu II., candu dupa 28 de ani de servitiu acoperitu de 40 de rane a intratu in pensiune cu 165 franci pe anu. In anulu trecutu ii mai dede Imperatorulu deacum unu adaosu anualu de 120 franci. In tóta Françi'a se facura apoi colecte numeróse pe sam'a bietului mosiu.

Institute de educatiune in Turci'a.

Numai in timpul mai nou venira domnitorii acestui poporu la cunoscinti'a, ca este de neaparata trebuintia a inaintá lumin'a si cultur'a spirituala a poporului. Dupace reposatulu Sultanu Mahmud II. intemeiá scól'a de medicina din Galata, Abdulu Megidu in timpul mai nou staruí pentru intemeierea unei Academii medicine-chirurgice. Afara de acésta s'a ingrigitu si pentru edificarea de spitaturi militaresci corespundietóre. Astufelu se afla pe malulu asiaticu dinsusu de Scutari unu spitalu militarescu adeveratu lussurosu pentru artileri'a si cavaleri'a gardei imperatesci. Cu deosebire inse .si-a indreptatu privirea Sultanulu de acum asupra culturei cei negrigité a poporului. S'a asediatu anume unu consiliu de invetiamentu, si activitatea acestei autoritati s'a veditu anche si pana acum prin redicarea unui collegiu natiunalu, pe care acelu consiliu 'lu proiectase a se inaltá in trei caturi pe ruinele unei casarme de Ianiciari, si a cuprinde — afara de 10 sale de invetiamentu (auditorii), locuintie pentru 500 elevi, cum si unu spatiu pentru 800 cercetatori. Invetiatoru straini s'a concesu intrarea la tesaurii de carti ale Seraiului, ce pana acum erau incuiate, macar-ca s'a gasitu numai pncine manuscrite grecesci fara de vr'o insemnatate. Scurtu, indesuiél'a ideiloru de propasire ale Europeaniloru, rapira cu sine si nai'a statului osmanu, si asia din ce in ce se potu observá totu mai multe reforme in favórea culturei. Inse cu tóte aste, privindu totul, nu pré putemu dice ca in privinti'a acésta s'aru fi facutu minuni.

A n a l e c t e.

Tóte sunt bune asia, precum a esitu din man'a urzitorului tuturor lucrurilor; tóte degeneréza in manile omului. Elu silesce agrulu a nutrí productelo altuia, pomulu a purtá fructele altuia. Elu amesteca climate, elemente, anutimpuri; elu trunchiaza canele seu, calulu seu, sclavulu seu; tóte le sucesce, tóte le schimosesce; elu iubesce diformatur'a, monstruosí'a; elu nu vrea a lasá nemica asia cum a faculu natur'a, nu nici macaru pe omu; si p'acesta trebue sa ilu admaiestrezi cá p'o caleria; trebe sa-lu cioplesci dupa mod'a lui, cá pe pomulu gradinei sale.

Tóte cate nu le avemu la nascerea nóstra si cate ne trebuescu pe candu suntemu mari, ni se dau prin educatiune. Educatiunea asta o priimimu parte dela natura, parte dela ómeni, parte dela celelalte lucruri din lume. Desvoltarea interna a puteriloru si sentiuriloru nóstre este educatiunea naturei; intrebuintiarea ce invetiamu a o face din acésta desvoltare, este educatiunea ómeniloru, si a-crescamentulu propriiloru nóstre esperintie despre obiectele cu cari venimu in atingere, este educatiunea lucruriloru. Scolarulu, in care invetiaturile acestoru trei factori sunt in opusetiune, este reu educatu si nici odata nu va fi impaciuítu cu sine. Acela inse in care tóte acele se unescu in tóte punctele si nisuescu dupa acelesi scopuri, singuru elu nmai si-ajunge scopulu seu si traesce in armonia cu sine insusi. Acela numai este bine educatu.

In societatea cetatiana, unde tóte locurile sunt destinate, totu omulu trebue a fi educatu pentru alu seu. Indata-ce va lasá unulu loculu, pentrucare e educatu, acela mai departe nu mai e bunu de nimica.

În ordinea naturală toți oamenii sîntu unii cu alții asemenea, chiamarea lor comună este a fi omu, și cine e bine educatu spre acésta, nici candu nusi va impliní reu misiunea, ce i se va dá.

Educațiunea noastră începe cu nascerea noastră. Celu d'anteiu învetiatoriu alu nostru este nutritórea noastră. De aceea și vorb'a »educatio« avu la cei vechi cu totul altu întielesu, decum ilu luamu acum noi: *Educit obstetrix*, dice Varro, *educat nutrix. instituit paedagogus, instruit magister.*

Copilulu trebuie sa-si iubésca mam'a anche mai înainte de a scí, ca acésta este datoria.

Unu parinte, care produce copii, si-i nutresce, implinesce numai a trei'a parte din lucrulu seu. Elu este datoriu genului seu cu ómeni, elu este datoriu societatei cu ómeni sociabili, elu este datoriu statului cu cetatieni.

Trupulu trebuie sa aiba putere, cá sa póta a se supune sufletului. Unu servitoriu bunu, trebuie sa fia in putere. Cu catu va fi trupulu mai slabu, cu atata comanda (poruncesce) mai multe; cu catu este elu mai tare, cu atata mai bine asculta.

Copilului i lipsesce sciinti'a, d'ase vindecá pe sine, cá sa invetie a fi bolnavu.

Rousseau in Emilu.

Tóta invingerea, ce nu e necessaria, este o crima.

Laharp.

Adeveru! cuventu vechiu esprimandu unu lucru de tolu nou.

Jai.

Activitatea intru implinirea chiamarii este mam'a consciintiei curate, éra consciinti'a curata este mam'a liniscii, și numai in linisce cresce plánt'a cea cruda a fericirei.

Nu este destulu a se privi pe sine d'unu obiectu, trebuie a se si tractá pe sine astfelu.

Candu mintea ar putea tôte, atunci n'amu mai avea nici putere simtitiva nici imaginativa.

Mie'mi cauta a voi, si eu voiëscu sa'mi caute. Cine a'nvetiatu a precepe pe un'a si a eserciá pe cealalta, acela possede tóta cunosciint'ia dieteticej sufletului.

Viéti'a nu este numai unu visu. Ea devine unu visu numai prin vin'a ómeniloru.

Lui Senec'a d'aceea-i para placuta seraci'a, caci ea ne invétia a ne cunósce amicii cei adevirati.

Cea de pe urma consolatiune a fiacarui nenorocitu este — speranti'a, ea unica este razimulu lui in parasirea sa totala, chiaru si in catusi. Celu mai mare reu este desperatiunea.

Cea mai mare parte a ómeniloru se póte conduce numai prin interesu. Intre mii d'abia vei aflá unu, care prin deprinderea virtutii ori prin adeverat'a posedere a aceleia sa se simta de ajunsu remuneratu. Éta aici e isvorulu a tôte relele intre ómeni!

In lume sunt caractere mai asia de feliurite cá si stature.

Vietuesce asia cu amicul tu, dice Bias, cá cum acela ar urmá sa fia inimiculu tu.

Incungiura societatea aceloru ómeni tineri, cari se chitescu cá muierile, caci au insusiri periculóse.

FANTASMA.

(Din Revist'a Carpatiloru.)

O fatasm' odata munti si vai trecea.
Trei femei in doliu alergau spre ea.
Si dicéu: „stai, dulce scumpa fericire!
Dar, vai! ele-atuncea vedéu nalucire.

Una-si vedea fiulu ce a fostu muritu,
 Una pe-alu seu frate care-a fostu iubit,
 Alta soțiu-i june ce 'n plansu o lasase!
 Ochii loru de lacrimi in desiertu secase:
 In desiertu se róga fantasmei se stea,
 In desiertu intinde manile spre ca;
 Caci fantasm'a fuge cu neincetare;
 Peste vai si déluri fuge totu mai tare.
 Veduv'a, orfanulu, girhovulu betranu,
 Toti cei ce durerea simtu in alu loru sinu,
 Cu lacrimi s'arunca l'ale ei picióre:
 Inim'a fantasmei e nesimtitóre!
 Inse unde merge? care-e dorulu seu?
 Unde va s'ajunga, de fuge mereu?
 — Ea alérga astfeliu, caci colo in diare
 A vediutu de auru o movila mare!
 Dar fantasm'a asta, dar acéstu demonu,
 Ce'n crudime calca lacrime de omu,
 Care nu visédia de catu unu tesauru,
 Care nu gonesce alta de catu auru,
 Cine este óre? Óre noi n'o scimu?
 — Ah! e tristulu secolu in care traimu!

F r a t i e t a t e a .

Fratietatea e cea fontana,
 Dein carea curge fluidulu santu;
 Dati juni si june cu totii mana,
 Fiti in fratie pre istu pamentu.

Candu tempulu nitelu ne mai suride,
 In armonie ve adunati,
 Faceti aceea ce ar surprinde
 Pre neamicii cei incarnati!

Se sune faim'a in tota lumea,
 Cà 'nvoi esista spiritu romanu;

Tineti misiunea s'ajungeti culmea
Marelui nostru Tata Traianu.

Unu cugetu sinceru se nu lipsésca
Piara discorde si egoismu;
Tote acestea se se stirpiasca,
Caci suntemu liberi, nu in sclavismu.

S. Neagoe,
Juristu de Sibiu.

R u g a t i u n e .

Romanimea tie, Dieule potinte!
Ili ináltia laude catra ceriu insusu,
Te maresce 'n versuri, bunule parinte!
Toti resaritenii si cei din apusu.

Tu, celu cá parinte ai seditu lumina
In poporulu est'a, si l'ai desteptatu.
Umilitu te róga, fa de le le serina
Cu dieésc'a-ti mana ceriulu prea inaltu.

Indurate spre fii ce-ti aducu cantare,
Fa-i se deie mana se fia 'mpacati;
Da-le cunoscintia, pune-i intro stare,
Cá 'n unire buna se fia 'mpreunati.

Frange inimizii dein víl'a romanésca,
Dieule inalte umilitu te rogu,
Fa cá 'n armonia dens'a se 'nflorésca
Aper'o de curse, de varvarulu focu!!

Sibiu, in Juniu 1860.

S. Neagoe.